

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Факультет іноземних мов
Кафедра теорії і практики перекладу

Кваліфікаційна робота
СТВОРЕННЯ КОМІЧНОГО ЕФЕКТУ В АНГЛОМОВНОМУ АНЕКДОТІ
ЯК ЛІНГВІСТИЧНА І ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧА ПРОБЛЕМА

Спеціальність 035 Філологія
Освітня програма «Англійсько-український переклад»

Здобувачки другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Чепелевої Галини Богданівни

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
кандидат філологічних наук, доцент
Загородня Людмила Зеонідівна

РЕЦЕНЗЕНТ:
кандидат філологічних наук, доцент
Собчук Людмила Василівна

Тернопіль – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АНЕКДОТІВ ЯК МОВНОГО ТА КУЛЬТУРНОГО ЯВИЩА	7
1.1. Анекдот як жанр: визначення, класифікація, особливості.....	7
1.2. Лінгвістичні аспекти комічного: поняття гумору, сміхової культури та комічного ефекту.....	122
1.3. Типи комічного.....	176
1.4. Культурні особливості сприйняття гумору в англomовному та українському середовищі.....	18
РОЗДІЛ 2. ЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСОБИ СТВОРЕННЯ КОМІЧНОГО ЕФЕКТУ В АНГЛОМОВНИХ АНЕКДОТАХ	255
2.1. Фонетичні та графічні засоби	255
2.2. Лексичні засоби	333
2.3. Морфологічні та синтаксичні особливості	366
2.4. Прагматичні та контекстуальні чинники гумору	400
2.5. Когнітивні механізми сприйняття анекдоту	444
РОЗДІЛ 3. ПЕРЕКЛАД КОМІЧНОГО ЕФЕКТУ В АНГЛОМОВНИХ АНЕКДОТАХ: ТРУДНОЩІ ТА СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКЛАДАЧА	488
3.1. Труднощі під час перекладу комічного ефекту в англomовних анекдотах	488
3.2. Перекладацькі трансформації у відтворенні комічного ефекту	522
3.3. Адекватний переклад гумористичного тексту.....	566
ВИСНОВКИ	63
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66

ВСТУП

Гумор — це багатокомпонентна, невід’ємна частиною людського спілкування та взаємодії між різними культурами. Через свою багатогранність, він відображає особистісні риси мовців, колективні уявлення, цінності, а також соціальні норми певної спільноти. Одним із найвідоміших типів гумору є анекдот — короткий комічний текст, який ґрунтується на грі слів, невідповідності очікування та результату, парадоксі тощо. Багато людей вважають, що жарт створений лише для розваги, сміху, проте це не так. Анекдот виконує низку різноманітних функцій, наприклад:

- розважальну: у основі жарту лежить мета викликати сміх, створювати комічний ефект, створити ефект «емоційного розвантаження».
- когнітивну: безумовно, жарт несе за собою певні знання, життєву мудрість тощо. Саме в такий, гумористичний спосіб, людина краще усвідомлює, розуміє певне явище, ситуацію тощо. Дуже часто в анекдотах викривається абсурдність, несправедливість та протиріччя.
- соціальну: комунікація, в якій присутні гумористичні моменти зміцнюють різного характеру стосунки між людьми (робочі, сімейні, дружні тощо). У будь-якій компанії людей жарти використовують як спосіб встановлення контакту, щоб підтримати розмову, або ж просто зняти напругу.
- культурну: у гуморі знаходять своє відображення норми, моральні цінності, характерні риси певної групи або історичного періоду, а також стереотипи. Анекдоти — це безцінне джерело культурного досвіду нації, адже вони є відзеркаленням думок поколінь.

Часто гумор виступає певним відображенням стереотипів різних культур та соціальних груп, національного менталітету і ціннісних орієнтирів суспільства тощо.

Незважаючи на те, що більшість вважає цей феномен простим, анекдот залишається складним, а у деяких випадках, контрверсійним лінгвокультурним явищем. Комічний ефект виникає завдяки злагодженій взаємодії різних мовних рівнів: фонетичного, морфологічного, лексичного, синтаксичного та прагматичного. Більше того, він також залежить від контексту та культурного фону реципієнта. Саме через всі ці особливості та багатокомпонентність анекдот становить величезний інтерес для лінгвістичних і перекладознавчих досліджень — його сприйняття та, особливо, відтворення у перекладі часто є проблематичним. Це зумовлено значними відмінностями культурних кодів та мовних систем.

Актуальність дослідження: потреба у забезпеченні ефективними перекладацькими стратегіями задля збереження комічності матеріалу при перекладі його з однієї мови на іншу, а також зростанням інтересу до вивчення гумору як засобу міжкультурної комунікації. Дослідження англomовних анекдотів та гумористичних фрагментів у цьому контексті дозволяє з'ясувати специфіку функціонування гумору в англomовній культурі та особливості його адаптації в українomовному середовищі.

Наукова новизна: у роботі вперше проведено комплексне дослідження англomовних анекдотів як лінгвокультурного явища, яке в подальшому дозволяє розглянути взаємозв'язок між мовними засобами та культурними особливостями сприйняття гумору. Вперше систематизовано лінгвістичні засоби створення комічного ефекту на фонетичному, лексичному, морфологічному, синтаксичному, прагматичному та когнітивному рівнях. Визначено труднощі перекладу англomовних анекдотів на українську мову, а також запропоновано ефективні стратегії відтворення комічного ефекту.

Об'єкт дослідження: анекдоти, які належать до англomовної культури, як мовний та культурний феномен, що реалізується через комічний ефект та гумор.

Предмет дослідження: лінгвістичні засоби створення комічного ефекту в англomовних анекдотах, а також способи їхнього відтворення в українському

перекладі (включно з перекладацькими трансформаціями та стратегіями міжкультурної адаптації).

Мета дослідження: визначити лінгвістичні засоби створення комічного ефекту в англomовних анекдотах шляхом аналізу особливостей їхнього перекладу українською мовою.

Завдання дослідження:

- розглянути анекдот як жанр мовлення, встановити його типи та структурні особливості, а також проаналізувати лінгвістичні аспекти комічного та основні типи комічного ефекту;
- визначити культурні особливості сприйняття гумору в англomовному та українському середовищі;
- описати перекладацькі труднощі під час перекладу гумористичних текстів;
- дослідити перекладацькі стратегії збереження комічного ефекту.

Методи дослідження:

- описовий;
- порівняльний;
- прагматичний;
- контекстуальний аналіз;
- метод якісного аналізу.

Матеріали дослідження: анекдоти та короткі жарти з письмових англomовних онлайн-колекцій, діалогічні фрагменти з фільмів та телесеріалів, в яких присутній гумор, англomовні комедійні шоу, художні твори з гумористичними ситуаціями та грою слів, а також їхні українські переклади, офіційно видані або використані у дубляжі.

Теоретичне значення: наукова робота розширює поняття гумору та комічного ефекту в англomовних анекдотах, упорядковує лінгвістичні засоби їх створення та поглиблює відомості у сфері міжкультурної комунікації та перекладознавства. Теоретичну основу роботи становлять праці з теорії гумору,

комічного та перекладознавства (С. Аттардо, В. Раскін, А. Бергсон, З. Фрейд та ін.).

Практичне значення наукової роботи полягає у потенціалі застосування його вихідних даних не тільки у курсах з лінгвістики, перекладознавства, стилістики та міжкультурної комунікації, але й також у практиці перекладу художніх та публіцистичних текстів, які містять в собі гумористичні елементи.

Апробація результатів дослідження: результати дослідження викладені у двох публікаціях:

1. Чепелєва Г. Б. Переклад як фактор розвитку глобальної науки: виклики та можливості ХХІ століття. Стратегічні напрямки розвитку науки: фактори впливу та взаємодії: збірник наукових праць з матеріалами VII Міжнародної наукової конференції (м. Черкаси, 26 вересня 2025 р.). Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2025. С. 139 – 140.
2. Чепелєва Г. Б. Проблема міжкультурної адаптації гумору в художньому перекладі. *Littera Scripta Manet* : зб. наук. пр. за матеріалами 3-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів та молодих учених «Нові тенденції у перекладознавстві, філології та лінгводидактиці у контексті глобалізаційних процесів». Житомир : ЖДУ ім. Івана Франка, 2025. Вип. 11. С.367-369.

Результати дослідження були подані в опублікованому вигляді та пройшли апробацію в науковому середовищі через фахові рецензії та редакційну обробку матеріалів конференцій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АНЕКДОТІВ ЯК МОВНОГО ТА КУЛЬТУРНОГО ЯВИЩА

1.1. Анекдот як жанр: визначення, класифікація, особливості

Анекдот — це слово грецького походження, яке має дещо цікавий переклад, а саме *«не готовий у люди»*, *«неопублікований»*. Це коротка розповідь жартівливого характеру, найчастіше у ній описується щось кумедне, сміхотворне: певний комедійний випадок, пригода, подія [1].

Вперше цей термін було застосовано ще у 550 році щодо сатиричної *«Таємної історії»* Прокопія Кесарійського — відомого візантійського історика. Це була *«коротка розповідь про незначну, але характерну подію з життя історичної особи»*. Книга містила скандальну хроніку візантійського імператорського двору й саме в ній автор уперше використав термін *«анекдот»*[2].

Історія анекдотів ураїномовної культури містить твори сатиричного та політичного спрямування, дотепні розповіді, короткі жартівливі твори побутового характеру тощо. У певні політичні періоди анекдоти були цензуровані, а теми та спрямування обмежені. З XIX століття і у сучасному слововжитку, анекдот це коротка усна жартівлива розповідь з несподіваною та дотепною кінцівкою, в основі якої лежить неординарний, потішний і повчальний випадок

Один з найперших прикладів такого явища в Україні це *«Маленька книжка Малоросійських анекдотів»*, що була опублікована у 1859 році.

Нажаль, людина, яка уклала її, залишилась невідомою [2]. Якщо ж говорити про англомовні жарти, то одними з перших прикладів є «*Facetiae*», — збірки жартів і коротких історій. Авторство приписують Поггіо Браччоліні (15 століття). Оригінальний текст написаний латиною, проте він став безцінним джерелом для величезної кількості перекладів та адаптацій у середньоанглійських та згодом новоанглійських текстах [36; 37].

До прикладу один жарт зі збірки «*Facetiae*», (перекладений сучасною англійською):

«A friar asked a peasant: «Will you give me a chicken for the love of God?»

The peasant replied: «Yes, if God gives me a chicken for the love of you.»» [36].

Переклад:

«Монах запитав у селянина: «Чи даси мені курку заради любові до Бога?»

Селянин відповів: «Так, якщо Бог дасть мені курку заради любові до тебе?»

Тодішні «анекдоти» сильно відрізнялись від сучасних: це були короткі байки, дотепні вислови, фрагменти з фарсів, або навіть сцени з релігійно-моралістичних творів. Також раннім яскравим прикладом є збірник «*Joe Miller's Jests*» (1727), що став культовим для англійського гумору [39]. Класифікація анекдотів може бути найрізноманітнішою. Серед найпоширеніших класифікацій є:

- за змістом (тематикою);
- за функцією;
- за способом побудови комічного ефекту;
- за формою.

Розглянемо подані вище класифікації детальніше. За змістом (або ж тематикою) анекдоти можуть ділитись на такі підтипи як політичні, соціальні, етнічні, професійні, абсурдні, дитячі тощо, а також більш табуйовані, наприклад чорно-комічні або ж еротичні (проте сюди можна віднести також й етнічні, адже дуже часто вони будуються саме на дискримінації). Відповідно гумор у політичному анекдоті буде базуватись на, наприклад, висміюванні певної партії, устрою; дитячі анекдоти (або ж сімейні) не міститимуть у собі

нічого табуйованого, елементів жорстокості тощо; професійні анекдоти містять в собі гумористичну складову на основі певного роду діяльності (це може бути також особливий вид гумору — «вузькоспеціалізований», який зрозумілий людям, що працюють в певній сфері).

До речі, останнє є доволі цікавим феноменом, наведемо приклад анекдоту зі сфери ІТ, який точно зрозуміє лише програміст:

«Why do programmers always mix up Halloween and Christmas?

Because Oct 31 == Dec 25.» [40].

Переклад:

«Чому програмісти завжди плутають Хелловін і Різдво?

Бо жов 31 == гру 25. »

На перший погляд — повна нісенітниця. Коротке пояснення для не-айтішників буде таким: Oct 31 — це 31 вісімкове число (Octal), а в десятковій системі це 25. Dec 25 — це 25 у десятковій системі. У мовах програмування (як-от C, JavaScript), 031 і 25 будуть однаковими значеннями, якщо 031 інтерпретується як вісімкове число. Символ == — це оператор порівняння.

Наступна класифікація згадана вище — класифікація за функцією. Так, одна з основних функцій, основна мета будь-якого анекдоту — це сміх (в найкращому випадку). Проте не завжди, адже окрім цього функція може бути не тільки розважальною, але й сатиричною (висміювання соціальних явищ), педагогічною (через гумор передається мораль або урок) або навіть комунікативною (для встановлення зв'язку між людьми).

Класифікація за способом побудови комічного ефекту, на нашу думку, є найдоречнішою серед усіх, адже саме вона висвітлює наскільки поняття анекдот може бути різноплановим. За способом побудови комічного ефекту анекдот може бути побудований на грі слів, несподіваній розв'язці, абсурді, гіперболі, іронії, інверсії тощо. Англомовним анекдотам особливо притаманна гра слів («pun»), ось один з прикладів:

«I'm on a seafood diet.

I see food and I eat it.» [41].

Переклад:

«Я на морепродуктовій дієті.

Я бачу їжу - їм її.»

Українською це не має сенсу. Проте англійською «*seafood*» та «*see food*» — омоніми. Вони звучать однаково.

За формою можна виокремити такі анекдоти як: діалогічні, оповідні та однорядкові. Розглянемо приклади:

Діалогічний (у формі діалогу):

«— Doctor, I have pain in my eye whenever I drink tea.

— «Take the spoon out of your mug.» [42].

Переклад:

«— Лікарю, кожен раз, коли я п'ю чай, у мене болить око!

— А Ви пробували виймати ложку з чашки?»

Оповідний (у формі розповіді):

«A man walks into a library and asks the librarian:

«Do you have any books on Pavlov's dogs and Schrodinger's cat?»

The librarian replies: «It rings the bell, but I'm not sure if it's here or not.»» [43].

Переклад:

«Чоловік заходить до бібліотеки й запитує бібліотекарку:

— У вас є книжки про собак Павлова й kota Шредінгера?

Бібліотекарка відповідає:

— Десь дзвенить у голові, згадати не можу, але не впевнена, чи вони тут — чи ні.»»

З однорядковими анекдотами все трошки складніше, адже найчастіше їх неможливо перекласти дослівно з однієї мови на іншу через фразові дієслова, специфічні конструкції тощо. Ось приклади однорядкового англomовного та українomовного анекдотів (складаються з одного рядка):

«Why did the bicycle fall over?

Because it was two-tired.» [44].

Переклад:

«Чому велосипед впав?

Бо він був дуже втомлений.»

«Two-tired» звучить як «too tired» — «занадто втомлений» і «двоколісний» одночасно.

Приклад україномовного односкладного анекдоту:

«Ніхто мене так не запрошує на кухню, як мій кіт який не їв більше 15 хвилин.»
[45].

Серед особливостей анекдоту передусім це його стислість. Він лаконічний, короткий і саме це працює у механізмі гумору. Він містить лише найнеобхідніші елементи для створення комічного ефекту, нічого лишнього, через що увага слухача або ж читача може розпорошуватись, тим самим дозволяючи анекдоту втратити гумористичну складову. Зазвичай це 1-5 речень, коротенька історія, діалог, або ж взагалі одне речення. Також це, безумовно, комічна завершеність, або ж несподівана розв'язка. Анекдот явище «довершене», здебільшого він має чіткий початок та кінець. Саме закінчення грає величезну роль, адже там на нас чекає «панчлайн» — гумористичний удар, розв'язка, яка й викликає сміх. Або очікування слухача-читача не справджуються — відбувається та сама несподівана розв'язка. Фінал ламає очікування, створюючи гумористичний ефект [76]. Наприклад:

«Пацієнт:

— Лікарю, а правда, що здоров'я не купиш ні за які гроші?

Лікар:

— Та Бог з Вами! Хто це Вам таку дурницю сказав?!» [46].

Переклад:

«Patient:

—Doctor, is it true that you can't buy health with any amount of money?

Doctor:

—Oh, nonsense! Who told you such a thing?!»

Попри збірники, анекдоти мають все ж усну природу, найчастіше їх передають з уст в уста. Їх легко запам'ятати, переказати, тому з такою ж

легкістю вони стають частиною масової культури, та що найважливіше — колективної пам'яті народу. Інтертекстуальність і варіативність притаманні анекдотам, адже один і той самий сюжет може мати десятки варіантів. Також часто з'являються «серійні» анекдоти, з певною типізацією персонажів (в україномовному середовищі це, наприклад, анекдоти про тещу, кума тощо). Це дозволяє одразу викликати певні асоціації, кліше, стереотипи. Також анекдоти можуть містити алюзії на відомі події, фільми, літературні твори. Важливим є ще той факт, що у кожній країні існують свої форми гумору. Аби зрозуміти анекдот, жарт, іноді потрібно знати та розуміти певні контекст, стереотипи, реалії (а також мати приналежність до певної групи людей) [47; 27].

1.2. Лінгвістичні аспекти комічного: поняття гумору, сміхової культури та комічного ефекту

Що таке гумор? Популярне інформаційне джерело «Wikipedia» інформує, що *«Гумор — інтелектуальна здатність вбачати в предметах смішне, властивість відчуттів викликати сміх, надавати розвагу»*. Насправді — це невід'ємний феномен людства, без якого неможливо жити; частина людської культури та спілкування. Він допомагає нам справлятися зі стресом, зміцнювати соціальні зв'язки та що найважливіше — краще розуміти світ навколо. Люди кажуть, що сміх — найкращий лікар. І вони безумовно мають рацію. Гумор притаманний всім націям, культурам тощо, однак кожна з них має свої особливості, що відображають національний характер, історію та менталітет народу. Важливий фактор — це також розвиток гумору, адже це не щось стабільне, постійне — навпаки. Гумор постійно змінюється, трансформується, а разом з ним трансформується свідомість, мозок людини. Саме ця динамічність зумовлює актуальність дослідження мовної природи гумору та проблем його перекладу [3].

Саме слово гумор має давньогрецьке коріння, а його історія надзвичайно цікава й незвична. В античні часи, в медицині стан людини описувався як *«співвідношення чотирьох рідин»*: крові, флегми, жовтої та чорної жовчі. Люди називали це співвідношення *«гумор»*. Навіть зараз гуморальна регуляція в тілі людини — це регуляція через рідини (та ж кров, лімфа тощо). Співвідношення і гармонія рідин, що були перелічені вище, визначали здоров'я, самопочуття та відповідно хороший настрій людини [5].

Гумор це доволі особливе явище, воно не є загальнозрозумілим, і саме тому часто так складно перенести його з однієї культури в іншу. Кожна країна, нація, культура має свої особливості, нюанси у спілкуванні тощо, отже з цього випливає, що культурне середовище — поняття дуже індивідуальне та неповторне.

Проте навіть в гуморі (особливо в ньому) існують межі: теми, які не сприймаються певними соціальними групами або є табуйованими. Подекуди ці межі дуже жорсткі та не дозволяють жартувати над предметом обожнювання або ж приналежності до певної групи тощо. До прикладу, у більшості випадків фанати певної футбольної команди ніколи не дозволять прихильникам іншої футбольної команди насміхатись, а чи просто пожартувати над своїм предметом обожнювання в разі поразки, а чи й просто так. Дуже часто це стосується також саме віри. Віряни іноді дуже болюче сприймають навіть нежорсткі, добрі жарти щодо свого Бога. Загалом, «вразливість» людини до певних жартів залежить від багатьох факторів: спосіб життя, вид інформації, що споживається впродовж існування, середовище, де людина росте, проживає тощо.

Гумор існує в різних формах і проявах, серед найвідоміших — іронія, оксюморон, пародія, сатира, сарказм, анекдот, жарт, чорний гумор, каламбур тощо. Гумор може бути також представлений не тільки у вербальному вигляді, але й в графічному: мем, карикатура, шарж тощо; аудіо-візуальним способом: стенд-ап, гумористична мініатюра тощо [6].

Сміхова культура поняття трошки ширше, адже це саме та складова, яка охоплює все, що пов'язане зі сміхом, гумором, анекдотом тощо. Це ключовий спосіб вираження думок, емоцій, це те, за допомогою чого люди взаємодіють між собою.

Сміхова культура має глибоке соціальне коріння. Вона передається в усній традиції (анекдоти, дотепи, байки, приказки, пісні), а також у письмовій формі (гумористичні оповідання, літературні бурлески, сатиру тощо). Звичайно у наші дні основна площа для розвитку та передачі сміхової культури це цифрове середовище (меми, короткі жартівливі відео, пости у соцмережах тощо).

Сміхова культура виконує низку важливих функцій:

- **комунікативна функція.** Людський сміх сприяє налагодженню контакту, встановленню довірливої атмосфери тощо. Це актуально в освітньому процесі, під час виступів тощо. Спікер може вставити у свою промову влучний жарт, ніби звернувшись до кожного в залі, і, таким чином, «розрядити» напружену атмосферу, або ж заохотити людей до слухання.
- **психологічна функція.** В повсякденному житті це допомагає впоратися зі стресом, страхом, тривогою. Ми можемо помітити її присутність навіть у важкі історичні моменти (війна, криза, репресії). Наприклад, за часів нацистської Німеччини, в'язні таборів жартували, співали: це був захисний механізм психіки, певна форма спротиву. Саме з таких історичних подій народжується феномен *«сміху крізь сльози»*.
- **критична (сатирична) функція.** Надзвичайно важлива, адже саме за її допомогою люди висловлюють протест та іронізують щодо недоліків суспільства, політики тощо. Це певний інструмент, за допомогою якого викривають зло, говорять про речі, які складно критикувати відкрито.
- **ідентифікаційна функція.** Спільне розуміння певних речей (жартів, мемів тощо) формує у свідомості людей відчуття приналежності до

певної групи, покоління, спільноти. На думку відразу спадає ІТ анекдот, який був зазначений у попередньому розділі.

- **захисна (самоіронія).** Дуже важливе людське вміння - це здатність посміятись над собою у деяких випадках. Це дозволяє краще адаптується до змін, переживати невдачі, та не залежати від чужої думки.

Однією з найдавніших форм сміхової культури є фольклорна — це народні анекдоти, дотепи, гумористичні пісні та прислів'я. «Засновниками» такого гумору є звичайні люди, адже саме простий народ часто висміював «верхівку» та соціальну нерівність. Ще один тип — літературна сміхова культура. Вона представлена бурлеском, гротеском, сатирою та іронією у творах художньої літератури різних країн та народів. У XX-XXI століттях, з'являється міська та масова сміхова культура, представлена у вигляді стендапів, телевізійних гумористичний шоу, коміксів, мультфільмів. Найбільшої популярності набули в наш час меми, тік-токи, YouTube-пародії. В них люди найчастіше висвітлюють соціальну критику [6].

Комічний ефект — це результат впливу певної інформації (мовної, письмової тощо), яка викликає реакцію сміху. В цей момент ми усвідомлюємо несподівану, суперечливу інформацію, яка приносить нам задоволення і сприймається як певна «розумова гра». Відбувається певний парадокс — ми очікували одне, а отримали щось несподіване, нетипове, щось, що розриває логіку навпіл.

Комічний ефект зазвичай виникає через невідповідність, про яку ми згадували вище. Це основний механізм — розв'язка історії, а чи елементи візуального контенту, несумісні з основною ідеєю. Вони викликають непорозуміння, ефект неочікуваності.

Так, наприклад, перероблюють неймовірно відому цитату Юлія Цезаря «Veni vidi vici» («Прийшов побачив переміг») [7], надавши їй комічного ефекту та несподівану кінцівку:

«Прийшов, побачив, забув чого прийшов.»

Ще один механізм — це порушення певних правил, усталеної «норми» (соціальної, культурної тощо). Цей механізм дещо схожий до попереднього, адже тут також присутній ефект неочікуваності.

Велику роль грають також двозначності, або ж гра слів. Часто її можна помітити у англомовних анекдотах: ми вже згадували в попередньому підрозділі деякі приклади, проте наведемо ще один:

«— I'm reading a book about anti-gravity.

— It's impossible to put down.» [48].

Переклад:

«Я читаю книжку про антигравітацію.

Ніяк не можу покласти цю книжку.»

Гра слів тут виражається у виразі «*impossible to put down*». Герой анекдоту не може покласти її у буквальному сенсі — через антигравітацію), та в переносному — адже вона дуже цікава.

Серед мовних засобів потрібно згадати іронію та сарказм. В дечому схожі, але все ж з різним відтінком (сарказм є жорсткішою формою іронії), вони є доволі гострими, глузливими засобами, що навіть мають, подекуди, агресивний підтекст. Використовуючи ці прийоми, ми говоримо одне, але маємо на увазі протилежне, або ж зовсім далеке від сказаного.

Часто вживаним засобом є також гіпербола, або перебільшення. «*Робити з мухи слона*» — ось про що ця техніка. Ситуація, про яку йдеться в анекдоті, не надто важлива, страшна тощо, але, задля комічного ефекту, її важливість та значущість перебільшують.

Також цікавим прийомом є контамінація стилів — це «*поєднання високого стилю з низьким або офіційного з розмовним*». Саме завдяки поєднанню двох контрастних одиниць виникає комічний ефект.

Дисклеймер, який вже ми обговорювали вище, проте згадаємо й зараз — немає єдиного смішного анекдоту, немає гумору, який буде кумедний усім. Комічний ефект — явище не універсальне. Певним соціальним групам дещо

може здатись образливим, або ж просто не смішним (через нерозуміння контексту).

1.3. Типи комічного

Явище комічного, яке присутнє у анекдотах та гумористичних текстах, потрібно розглядати через соціокультурні, когнітивні та психологічні механізми, а не лише через традиційні лінгвістичні прийоми. В ході такого методу типи комічного визначаються саме тим, як слухач або читач обробляє інформацію, реагує на ситуацію і переживає емоційний ефект, що створює у ході реалізації комічної ситуації [9, с. 37].

Перший тип комічного відображається у когнітивній невідповідності. Читач зіштовхується з неочікуваним поєднанням контекстів або значень, що, здебільшого, відокремлені. Ефект несподіванки виникає внаслідок зіткнення несумісних смислів (тим самим створюючи комічний ефект). Саме це і є когнітивним ефектом — читач раптово пізнає подвійність сенсу. Такий тип анекдотів стимулює мислення людини, а також змушує мозок миттєво поєднувати два несумісні між собою одиниці, й саме це провокує сміх [9, с. 38].

Наступний тип комічного — соціально-реляційний. Гумор в цьому випадку виникає через певну співдію персонажів та суспільних норм — тут відбувається порушення очікуваної соціальної ролі людини або її поведінки. Реакцією на таке відхилення від норм або ж розбіжність між соціальними очікуваннями та фактичною поведінкою виступає сміх. Анекдоти такого типу підсилюють соціальну динаміку, а також дозволяють читачеві або ж слухачеві відчувати невелику, безпечну трансгресію соціальних правил, яка в свою чергу викликає позитивну емоційну відповідь.

Наступний тип комічного — метафоричний або концептуальний. Тут гумор утворюється через неочікуване поєднання абстрактних понять або логічних парадоксів. під час сприйняття таких анекдотів, читач постає перед

завданням: знайти зв'язок між суперечливими одиницями. Такий процес стимулює когнітивну діяльність, а також викликає явище «прозріння» і як результат — сміх. Несподівана логічна асоціація призводить до виникнення комічного ефекту, і саме це змушує читача та слухача переосмислити, на перший погляд, звичайну фразу [9, с 38].

Четвертий вид комічного пов'язаний психологічним катарсисом. У анекдотах такого типу сміх є реакцією на не тільки певну гумористичну складову, але й на напругу, страх або неприємні, тривожні ситуації, проте ніби у безпечному, віддаленому форматі. Такі анекдоти дозволяють людині пережити психологічні або ж соціальні конфлікти, але водночас контролюючи їх та відчуючи позитивну емоційну відповідь організму. Читач співпереживає ситуації, водночас отримуючи емоційне полегшення від «випуску напруги» через сміх [9, с 38].

На завершення, ще один тип комічного — інтерактивний. Тут гумор виникає не тільки через сам анекдот, текст а чи подачу автора, але й важливим чинником виступає реакція аудиторії. Сміху виникає через колективне усвідомлення та розуміння жарту — коли слухач або ж читач «доповнює» ситуацію викладену у анекдоті власним досвідом або знаннями. Таким чином, він інтегрує особистий культурний і соціальний контекст.

Вивчаючи різноманітні типи комічного крізь призму соціокультурних, когнітивних і психологічних механізмів, можна зрозуміти, що анекдоти виконують не лише розважальну функцію, але й активують процес мислення та моделювання соціальних ситуацій, дозволяють людині пережити безпечний катарсис у віддаленому форматі, а також інтегрувати власні досвід та знання у ході усвідомлення та сприйняття гумору. Саме така стратегія виходить за межі традиційної лінгвістичної класифікації та дозволяє аналізувати гумор як багатоступеневий феномен, який дуже пов'язаний з психологією, культурою та когнітивними процесами людини [27].

1.4. Культурні особливості сприйняття гумору в англомовному та українському середовищі

«Гумористичні традиції» притаманні кожному народові та нації. Як повноцінна частина менталітету, жарти відображають історію та сприйняття світу конкретної групи людей. Безліч комічних ситуацій та сам комічний ефект дуже легко втратити при перекладі певної інформації з однієї мови на іншу, адже це не просто набір слів, а чи мовні засоби, невербальні сигнали — це культурні коди та колективна пам'ять. Для того щоб розуміти, чому в одній культурі жарт працює, а в іншій комічний ефект стирається, потрібно детально розкласти жарт на складові й порівняти їх у контексті двох чи більше мов (у нашому випадку це українська та англійська мовні культури) [27].

Розпочнемо з історичних та соціальних коренів гумору. Англомовному середовищу притаманна традиція сатири та пародії (наприклад сатиричні журнали XVIII–XIX ст). Існування різних підкультур сформували різноманітні «стандарти» комічної поведінки. На думку відразу спадає британський *dry wit* — сухий та влучний дотеп з нотками іронії та цинізму [38].

Одним із яскравих прикладів *dry wit* (або ж *deadpan*) в поп-культурі є телешоу «The Office» (2005-2013). Персонаж Джим Галперт, якого грає Джон Красінські, часто використовує такий тип гумору протягом серіалу. Його подача дотепних зауважень і саркастичних коментарів з незворушним обличчям викликає сміх, а також є ознаками цього виду гумору [51; 52].

Також популярним прийомом є американський *slapstick* (буфонада) — гротескне перебільшення людської фізичної активності, що створює комічний ефект. На думку відразу спадає анімаційний серіал Warner Bros «Looney Tunes» (1930-...). На відміну від мультфільмів Діснея, герої цього серіалу відрізняються жорстокістю і брутальністю один до одного, перебільшеними реакціями та фізичною активністю [50].

Певні соціальні інститути, такі як кабаре, телебачення, й ринок (наприклад Netflix) стимулювали професійну культуру гумору — швидка

реакція слухача або ж глядача, лаконічний «панчлайн», експерименти з формою.

Історія українського гумору пронизана народними формами: байками, анекдотами, приповідками, сатиричними піснями. Найчастіше всі ці форми гумору були спрямовані на засудження та висміювання соціального устрою або певних негативних якостей людини.

Наприклад, у байці Євгена Гребінки «Ведмежий суд» зображено звірів, які беруть участь в правосудному процесі. Ця байка є прикладом абсурдності. Лисичка звинувачує Бика у крадіжці вівса та сіна, під час судового засідання ніхто не слухає обвинуваченого. Як кульмінація — винесення вироку, який є абсурдним і несправедливим. Байка закінчується тим, що бика страчують, а судді та ті, хто обвинувачував отримують вигоду — кожен отримав шматок м'яса цього Бика, а *«Лисичці ж ратиці оддать»*. Текст є сатиричним, в ньому ми чітко можемо простежити гірку іронію, а проте мораль байки — несправедливість судової системи, корупція та змова влади, а також безправність простих людей [10; 11].

У радянський період цензура сформувала певний *«подвійний код»* — гумор повинен тоді бути *«між рядків»*, люди використовували алегорію та іронію; саме це дало поштовх наприклад до специфічної двозначної «інтонації» в жартах. Пострадянський простір відзначився швидким розвитком телевізійних форматів, наприклад *«Вечірній квартал»*, а також виникненням інтернет-мемів, які часто поєднують у собі політичну сатиру з побутовою комедією [4].

Серед мовних засобів у сучасному англомовному та україномовному середовищах є як схожості, так і відмінності. Гра слів популярніша в англомовному середовищі — двозначність лексики, омонімія тощо. В українському гуморі такі засоби використовується рідше, й мають інші *«точки опори»*: діалекти, відмінкові закінчення, зменшувально-пестливі форми, які створюють ефект ніжності або зневаги.

Англомовному середовищу також притаманні іронія та сарказм — вони є буденним інструментом спілкування (наприклад той ж *dry wit*, про який згадувалось вище). Українські іронія та сарказм також поширені, проте вони не вживаються в мові регулярно, є більш прямими та гострішими, ніж ті, як притаманні англомовному середовищу (особливо коли йдеться про соціальну несправедливість). Самоіронія притаманна як для англомовного середовища, так і україномовного — у сучасному світі вона часто зустрічається у стендапах, де люди нерідко розповідають смішні історії про себе.

Гіпербола — потужний прийом в обох культурах. Англомовний *slapstick* часто працює через перебільшені образи, а український побутовий анекдот будується на перебільшеному контрасті між «очікуванням» і «реальністю».

Розповідна форма (історія) анекдоту притаманна більше україномовному середовищу — це спосіб розгортання гумористичної історії з моральним або сатиричним підсумком. В англомовному стендапі також є подібні форми, але вони зазвичай коротші. Пародія — популярний інструмент у обох культурах з певною відмінністю. Пародіювання може бути застосоване до будь-чого: політичних виступів, інтерв'ю тощо. Проте в англомовних контекстах часто використовується тонка стилістична імітація; в українських частіше зустрічається прямолінійна сатира.

Щодо невербальних знаків (інтонація, пауза, міміка тощо), то в цьому піддослідні середовища мають певні розбіжності. Англомовна традиція відрізняється швидким таймінгом (особливо в США), акцентуванням на миттєвому реагуванні, «плавні» паузи тощо. Британський *deadpan* (*dry wit*) — мінімум слів, але влучне, пафосне закінчення. Українська традиція вирізняється експресивними жестами, ширшою інтонаційною палітрою. Серед схожостей можна відзначити, наприклад, важливість паузи під час та схожість панчлайнів.

Звичайно, у кожному середовищі є свої табуйовані теми, або ж просто тематика з якою потрібно жартувати обережно. В англомовних країнах (особливо США) помітна сильніша увага до питань раси, гендеру, та орієнтації.

Деякі жарти на таку тематику можуть призвести до «культури відміни» («кенселінг»). В україномовному середовищі такі теми як релігія та моральні норми є більш табуйованими (хоча у сучасній Україні деякі жарти про орієнтацію, гендер чи расу теж можуть бути неприйнятними). Щодо лайливих слів — вони часто присутні у розмовній культурі й гуморі, але в офіційних чи публічних контекстах його уникають. Наразі молодь часто більш толерантна до ризикованих тем (але з розумом, помірно), а також має свою естетику мемів. Старші покоління можуть відчувати образу при тих самих жартівливих мотивах (наприклад коли жарт стосується віри) [12; 23].

Щодо жанрового порівняння — наразі ми живемо в епоху глобалізації, тому безліч жанрів стали інтернаціональними. Стендап присутній у обох мовних середовищах, як і, наприклад, скетч-комедії. Також обом культурам притаманні інтернет-меми — основа сучасного гумору.

Саме питання виникнення комічного ефекту та, як його наслідок, сміху з давніх давен цікавило психологів, філософів, а також культурологів, адже гумор відображає у собі колективні способи мислення, а не лише індивідуальні. Одним із перших системних досліджень цього феномену у європейській традиції — праця Анрі Бергсона «Сміх» («*Le Rire*», 1900). У ній автор розглянув сміх як соціальний феномен, який націлений проти автоматизму в поведінці людини. Бергсон вважав, що комічна одиниця виникає у випадку коли «життєве» має шаблонний характер, а гумор виконує роль певної соціальної корекції: заохочує до спонтанності та гнучкості. Саме подібний підхід відображає поширеність анекдотів, у яких висміюються прямолінійність дій героїв або ж стереотипи [13].

У своїй відомій праці «*Доповнення до його відношення до несвідомого*» («*Der Witz und seine Beziehung zum Unbewussten*», 1905), Зигмунд Фрейд пояснював феномен сміху як механізм «психічного розвантаження». З цієї точки зору, за допомогою комічних одиниць люди мають можливість виразити приховані, а іноді й заборонені пориви у прийнятній формі: анекдот виступає засобом зняття напруги між несвідомим і свідомим, дає можливість вийти бажанням, емоціям

чи почуттям, які інколи не можна або не легко виразити безпосередньо. Ця теорія детально пояснює, чому часто анекдоти та гумор в цілому стосується табуйованих тем, проте сприймається людьми як щось безпечне [8].

Теоретики середини XX століття, серед них, наприклад, Артур Кестлер, задля детальнішого аналізу сміху запропонували когнітивний підхід. У своїй праці *«Акт творіння»* (*«The Act of Creation»*, 1964), Кестлер описує феномен під назвою *bisociation*. Це синхронне об'єднання двох непок'єднаних між собою контекстів у людській свідомості, в результаті якої виникає ефект сміху та несподіванки. Робота Кестлера чудово трактує гру слів в анекдотах: комізм виникає через неочікуваний подвійний сенс або гру значень у мовленні [49].

Ще один важливий, хоча й трохи відмінний від попередніх, напрям представляють дослідження Джона Моррела *«Сприймати сміх серйозно»* та *«Комічне полегшення»* (*«Taking Laughter Seriously»*, 1983; *«Comic Relief»*, 2009). У них автор розглядає гумор з точки зору емоційного схвального відгуку на конфлікт когніцій. Моррел зауважив, що реакція сміху сприяє креативному, творчому мисленню та соціальній консолідації, а не тільки розряджає емоційну напругу [14].

Висновки до розділу 1

Отже, існує існує безліч теорій, які розглядають феномен анекдоту як психологічне, соціальне та когнітивне явище. Через анекдоти люди виражають рамки свої норм, цінності та частину культури, тому анекдот тут виступає певним об'єднуючим чинником, а також та виконує важливу комунікативну функцію. Анекдот як жанр гумору є невід'ємною частиною людської культури та комунікації, він виконує не тільки розважальну функцію, але й соціальну, психологічну та когнітивну. Серед його особливостей — стисла форма, невеликий обсяг, та найголовніше комічні прийоми та засоби, які в кінцевому результаті стимулюють мислення, провокують ефект несподіванки та комічний

ефект. Побудова анекдота передбачає підготовку, кульмінацію та несподівану розв'язку.

Те, як реципієнт сприймає гумор, у великій мірі залежить від контексту: він може бути історичним, соціокультурним тощо. Також вагомим чинником тут виступають індивідуальні особливості читача або ж глядача. Підсилювати комічний ефект можуть такі чинники та прийоми як мовні та невербальні засоби, гіпербола, іронія, міміка тощо. Важливо зауважити, що анекдот часто спрямований на виконання соціальної ролі: наприклад він сприяє зміцненню соціальних зв'язків, формує колективну ідентичність, а також допомагає впоратись зі стресом.

РОЗДІЛ 2. ЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСОБИ СТВОРЕННЯ КОМІЧНОГО ЕФЕКТУ В АНГЛОМОВНИХ АНЕКДОТАХ

2.1. Фонетичні та графічні засоби

Фонетичні та графічні засоби передачі комічного дуже тісно пов'язані між собою, а також виконують неймовірно важливу роль в передачі гумору. Фонетичні засоби пов'язані зі звуком — це вимова, інтонація, ритм, артикуляційні варіації. Графічні ж з писемною формою: орфографією, пунктуацією, типографією, візуальним розташуванням тексту. Подекуди, в англомовних текстах, ми можемо спостерігати як два цих засоби переплітаються та поєднуються.

Серед фонетичних засобів можна виділити:

- омофонію;
- повтор звуків (алітерація, асонанс, консонанс);
- риму, метр і ритм;
- імітацію звуків;
- prosody (наголос, інтонація, темп);
- фонетичні «помилки» (spoonerisms, mondegreens);
- імітацію акценту;
- фонетичну орфографію у письмі.

При омофонії слова мають різне написання, проте звучать однаково. Це часто створює комічний ефект підміняючи поняття. Прикладом може слугувати жарт про сім'ю помідорів з кінофільму *«Pulp fiction»* (1994, 1:02:45-1:02:59):

«Three tomatoes are walking down the street — a papa tomato, a mama tomato and a baby tomato. Baby tomato starts lagging behind, papa tomato gets angry, goes over to baby tomato, smacks him on the head and says... Ketchup!» [53].

Переклад:

«Йдуть по вулиці три помідори тато-помідор, мама-помідор і маля-помідор. Маля-помідор починає відставати і тато-помідор розлютився. Він підбігає до нього, давить його ногою і каже: «Наздоганяй, Кетчуп!»»

Українською це не має ніякого сенсу, проте англійською ми маємо типовий приклад омофонії: *«ketchup»* звучить як *«catch up»* («не відставай»). Відбувається гра слів та заміна понять. Для того, щоб викликати мінімальну емоційну реакцію в українських глядачів, перекладач відтворив обидва слова у фіналі: таким чином ми можемо «додумати», що після удару Маля-помідор перетворилось на кетчуп.

Повтор звуків робить фразу ритмічнішою, надає їй певну мелодику та робить жарт чи фразу легшою для запам'ятовування. Він також може зробити комічну експресію глибшою та іронічнішою. Яскравим прикладом є скоромовка *«Peter Piper picked a peck of pickled peppers»* (пер. *«Пітер Пайпер зібрав чимало маринованого перцю»*), де є повтор і акцент на букві «р» [54]. Також хорошим прикладом є відома фраза героїв *«Looney Tunes»* Даффі Дака та Кота Сильвестора — *«Sufferin' succotash!¹»* (*«Стражденний сукотташ»*). Тут комізм подвійний, але передусім — повтор літери «s» робить вислів смішним через шепелявість героїв [55; 56; 57].

Наступні засоби це метр, рима та ритм. Їх механізм працює таким чином, що певна побудова створює очікування, а також порушення цього очікування (антиклімакс), який і породжує гумор. Наприклад, у пісні Монті Пайтон *«Always Look on the Bright Side of Life»* (1991) гумор твориться за допомогою простої рими, ритмічному повторі свисту й приспіву, і що найважливіше —

невідповідності серйозного змісту (смертна кара) та веселої пісні [58]. Наступний пункт — це наслідування звукових ефектів, імітація звуків, графічно-фонетичні вставки. Все це працює як аудіо-рефрен,

¹Сукотташ — страва, особливо популярна в часи великої депресії в США, яка складається з бобів, кукурудзи та квасолі. Сукотташ також є традиційною стравою до Дня Подяки в Новій Англії, Пенсільванії та інших штатах.

«сигнал-панчлайн». Все це працює як аудіо-рефрен, «сигнал-панчлайн». Наприклад, у стендапах після каламбуру часто слідує «rimshot» — писемно це може бути «*ba-dum-tss*».

Наголос, інтонація, темп — основні інструменти для панчлайнів. Може здатись, що зміна наголосу, інтонації в жарті це дріб'язковий момент, а проте це може змінити весь сенс, семантику фрази, показати наприклад двозначність сказаного.

Серед «фонетичних помилок», які використовують як засіб вираження гумористичного можна відмітити:

- підміну звуків (spoonerism) — коли у словах міняється буква, звук, і це повністю змінює контекст сказаного, роблячи його комічним [59];
- помилкове розуміння (mondegreen) — певна фраза, прочитана неправильно, створює комічний ефект [60].

Також поширеним засобом є введення акценту або ж діалекту. Такий прийом потрібно використовувати помірковано, адже це може, подекуди, образити певну соціальну групу. Наприклад, з обережністю потрібно використовувати індійський акцент англійської мови, який можна зустріти в гумористичному анімаційному серіалі «*The Simpsons*» (1989-...). Персонаж Апу Нахасапімапетілон викликав багато критики, адже за словами людей «підсилював» кліше про «типових індійців»; також його озвучував білий актор Генк Азарія, і це ще більш погіршує ситуацію — за словами людей, він «карикатурно» зображав індійський акцент [61;62]. Проте, існує багато бездоганних прикладів введення акцентів. Прикладом може слугувати славнозвісний переклад серії книг про Гаррі Поттера британської письменниці Джоан Роулінг. Персонаж на ім'я Рубеус Гегрід говорить із дуже виразним діалектом, який ґрунтується на західно-англійському (West Country) акценті. Це

регіональний акцент південного заходу Англії (Девон, Сомерсет тощо). Перекладач Віктор Морозов передав це через західноукраїнські (гуцульсько-лемківські) мовні риси. Обидва акценти передають характер Гегріда — близький до народу (англійського, а чи українського), простий, веселий, але добродушний [15].

Фонетична орфографія у письмі відіграє схожу роль, що й акцент чи діалект — вона передає живий розмовний тон, і це допомагає «оживити» персонажа чи ситуацію, а іноді показати контраст між «розмовністю» і серйозністю теми, що смішить. В англomовному середовищі це можуть бути такі форми як «*gonna*», «*wanna*», «*lemme*» тощо.

Наступний вид засобів передачі комічного — графічні або ж візуально-текстові засоби. Сюди входить:

- пунктуація;
- форматування тексту;
- зміна шрифту;
- повтор, відтворювання звуку;
- фонетично-орфографічні тропи;
- розділові знаки;
- візуальні меми.

Ми вже згадували про важливість пауз перед панчлайном — на письмі ми маємо чудові відповідники. Наприклад, після тире, найчастіше, йтиме несподівана розв'язка, антикліматична вставка в анекдоті; три крапки сигналізують недосказаність, паузу, а крапка з комою відокремить сетап (підготовку, налаштування до кульмінації жарту) від самого панчлайну. Форматування тексту теж виконує ту ж функцію: правильне розташування рядків створює потрібну затримку перед фінальною кульмінацією жарту. Ці всі засоби це той ж таймінг, потрібна пауза (тільки на письмі). Також в таких випадках можуть використовуватись різноманітні шрифти, які в свою чергу надають словам певного емоційного забарвлення. Великі літери (all caps) означають крик або ж перебільшення; курсив (*italic*) — тонка іронія тощо.

Переклад:

«Панда їсть пагони та листя.»

Наявність коми змінює іменники на дієслова, створюючи комічний ефект.

В наш час найпоширенішим графічним засобом вираження гумору є мем — *«одиниця культурної інформації, поширювана від однієї людини, найчастіше зображення або відеозапис гумористичного характеру»*. Класичні мему є найпоширенішим типом: це певна картинка та текст (знизу або зверху). Серед особливостей таких мемів: проста структура, зрозумілість, а такий гумор легко репостити.

Наступний тип мемів це постіронія. Він набув популярності після другої половини 2010-х років. Цей вид мемів висвітлює іронію та серйозність одночасно — межа між цими двома поняттями стирається. Іноді це метакоментар на інші мему або культуру мемів. Це, зазвичай, зображення з віверто безглуздом або неочікуваним підписом, або ж навпаки, зміст такого мему може бути з гострішим підтекстом.

**Мама, не розуміє, куди зникають усі
наші шампуні:**

7-річний я:

Алхімія

Рис. 1 Приклад класичного мему №1

When your English teacher
explains how to pronounce
"THOUGH"

Рис. 2 Приклад класичного мему №2 [17].

Рис. 3 Приклад постіронічного мема №1 [64].

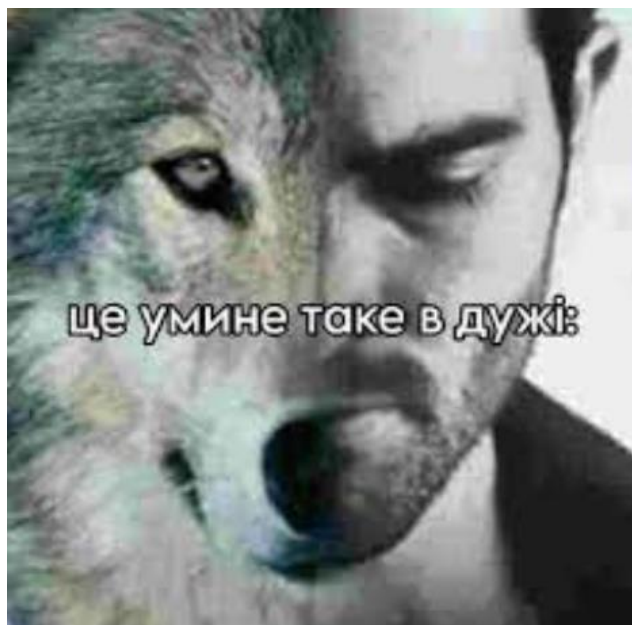

Рис. 4 Приклад постіронічного мема №2 [18].

Одним з найулюбленіших типів мемів молоді наразі є брейнрот (brainrot). Це тип мемів, що викликає «плавлення мозку» — він абсурдний, сюрреалістичний, найчастіше зовсім позбавлений сенсу. Також у більшості випадках це саме відеоматеріал, а не зображення. В ньому можна спостерігати повторювані або випадкові фрази, зображення тощо; спотворені зображення, гіперболізовані кольори, шрифти. Такий тип мемів викликає неоднозначну емоційну реакцію, часто відчуття несподіванки або шоку. У 2025 році великої популярності набули Italian brainrot memes, які були створені завдяки штучному інтелекту: в них поєднується певна тварина з різноманітними предметами, а після цього їм дається смішне ім'я, що базується на італійській мові.

Також окремо можна відзначити відео або ж анімовані меми (GIF). Це короткі відео або GIF, де гумор виникає через рух, монтаж та звук. Прикладом можуть слугувати TikTok¹ меми. Поєднання картинки зі звуком та особливим оформленням і монтажем підсилює комічний ефект і робить такий гумор цікавішим [19].

¹«китайський соцмедійний застосунок для створення та поширення коротких відео та проведення онлайн-трансляцій. Дозволяє створювати, редагувати і ділитися відеороликами тривалістю від кількох секунд до кількох хвилин, зазвичай під музику або якийсь аудіозапис.»

Рис. 5 Приклад мемів Italian brainrot [65].

2.2. Лексичні засоби

Лексичні засоби працюють через вибір і вживання слів; це певний спосіб «грати» словами для досягнення комічного, емоційного або стилістичного ефекту. Лексичні засоби викликають сміх або комічний ефект саме через значення слова, його форму або поєднання слів.

Серед таких можна виділити:

- лексичну помилку (malapropism);
- каламбур (pun);
- портманто (portmanteau);
- неологізми, okazіоналізми;
- гіпербола;
- буквализм (literalism).

Лексична помилка (malapropism) — це заміна слів, які є схожими за звучанням. Наприклад, у середині 1800-х років, під час вікторіанської епохи, відбулось відторгнення всіх нецензурних слів. Саме тому прості люди розвинули широкий спектр малапропізмів, щоб уникнути прокльонів щодо

Святих імен. Наприклад, на вулицях можна було почути «*Cheese 'n' Rice*» («*Cup i рис*») замість «*Jesus Christ*» («*Ісус Христос*»). Фраза кота Сильвестора «*Suffering Succotash*», про яку згадувалось вище, («*Стражденний Суккоташи*») замінювала «*Suffering Savior*» («*Стражденний Спаситель*») [57].

Каламбур (pun) — це гра слів, що відбувається на основі омонімів або багатозначності.

Наприклад:

«*Time flies like an arrow; fruit flies like a banana.*» [66].

Цей ефект ми можемо спостерігати у другому реченні. Його можна перекласти так:

«*Час летить немов стріла. Фрукт летить ніби банан.*»

Але «*flies*» це не тільки «*летить*», але й «*мухи*»; «*fruit*» може перекладатись як прикметник «*фруктовий*»; «*like*» це не тільки «*як*», але й «*любити*», «*подобатись*». Отже тепер наше речення виглядатиме так:

«*Час летить немов стріла. А дроздофіли¹ люблять банан.*»

Портманто (portmanteau) — це поєднання частин двох слів, що у результаті дає зовсім нове; комбінування різноманітних слів призводить до створення нових понять; в анекдотах неологізми часто доводять образ до гротеску. Наприклад: frenemy (friend + enemy, друг і ворог), staycation (stay + vacation, відпустка вдома) тощо.

Неологізми або okazіоналізми є певними авторськими новотворами, часто створеними для гумору. Наприклад «*unputdownable book*» — книга, від якої неможливо відірватися (сказано у кумедний спосіб). Наприклад саме це з'явилося приблизно на початку ХХ століття, а вживають його рецензенти, читачі, письменники тощо. Такі слова часто не належать одному єдиному автору, а використовуються в певних колах.

Ще одним засобом є гіпербола — перебільшення для комічного ефекту. Часто перебільшення можна почути у ідіомах, наприклад:

І те саме, що й фруктові мухи—«дрібні комахи (2-4 мм) з червоними очима та коричневим тілом, які з'являються там, де є перестиглі або гниючі фрукти, овочі, залишки їжі, а також продукти бродіння, як-от пиво чи вино.»

«I'm so hungry I could eat a horse.»

Переклад:

«Я така голодна, що й коня б з'їла»

Цікавим засобом є також буквализм (literalism), який дуже часто використовується в поп-культурі, книгах, фільмах тощо. Він відбувається, коли персонаж сприймає фразу буквально, не в переносному сенсі, або дуже кумедно. Прикладом може слугувати сцена з мультиплікаційного фільму «Shrek» (2001, 00:26:58-00:27:12) [67]:

«Shrek: For your information, there's a lot more to ogres than people think.

Donkey: Example?

Shrek: Example... uh... ogres are like onions!

[holds up an onion, which Donkey sniffs]

Donkey: They stink?

Shrek: Yes... No!

Donkey: Oh, they make you cry?»

Переклад:

«Шрек: До твого відома, ми складніші ніж усім здається.

Віслюк: Наприклад?

Шрек: Приклад? Добре, е-е... людоджери – як цибуля!

[показує цибулину, Віслюк її нюхає]

Віслюк: Смердять?

Шрек: Так... Ні!

Віслюк: Доводять до сліз»

У цьому відрізку осел не розуміє глибинного сенсу, який хотів донести Шрек (цибуля має багато шарів як і огри: це не просто монстри, а створіння з душею), а сприймає все буквально (цибуля смердить і через неї хочеться плакати).

2.3. Морфологічні та синтаксичні особливості

Морфологічні особливості — це певні властивості на рівні структури слова або морфологічних категорій (число, рід, відмінок, вид, час). Вони виникають через навмисні порушення граматичних норм, гру з формами слів, нетипові словотворчі прийоми тощо. Отже, гумор виникає завдяки трансформацій форм слів або неправильне їхнє використання задля створення комічного ефекту.

Синтаксичні особливості виникають ж на рівні побудови речення та зв'язків між його членами. Сюди входить інверсія, еліпсис, повтори, паралелізм, несподівана кінцівка, порушення логіки речення, контраст між формою і змістом тощо. Тут гумор виникає через маніпуляції зі структурою речення, несподіване розташування елементів речення або їх відсутність.

Серед морфологічних особливостей можна виділити:

- порушення граматичних категорій;
- гра частинами мови;
- пестливі форми, морфологічна надмірність, недоречність.

Розглянемо ці особливості детальніше. Зміна, порушення граматичних категорій це трансформація роду, виду слова, числа, що має на меті створити певний комічний ефект. Часто такий ефект поєднується з синтаксичною особливістю — граматичною помилкою та фонетичним засобом: введенням діалекту, говірки тощо. Прикладом може слугувати персонаж з мультиплікаційного фільму «*Open Season*» (2006) Містер Вінні — такса, яка має чіткий німецький акцент, а також через своє іноземне походження, неправильно вживає рід іменника, що додає додатковий гумористичний ефект [20].

Гра частинами мови — це перехід однієї частини мови в іншу, що створює гумористичну двозначність. Іменник може стати дієсловом, прикметник іменником тощо.

Пестливі, зменшувальні форми та морфологічна недоречність використовуються саркастично або іронічно для висміювання певного об'єкта. Наприклад: «*Ось тобі маленьке завданнячко... всього пів року роботи!*» Завданнячко, зовсім маленьке, а робити проте його аж пів року. Тут утворено пестливу форму, а також з'являється морфологічна недоречність.

Серед синтаксичних особливостей гумору можна виділити:

- інверсію;
- еліпсис;
- паралелізм і повтори;
- несподівану кінцівку;
- граматичні помилки;
- контраст між формою та змістом.

Інверсія — це незвичний порядок слів: саме завдяки такій трансформації виникає ефект неочікуваності та комічності.

Прикладом може слугувати кінофільм «*Star Wars: The Empire Strikes Back*» (1980, 2:08:58-2:09:02). Персонаж Йода говорить таку фразу: «*Much to learn, you still have.*»

Переклад:

«*Тобі треба ще багато чого навчитись.*»

Хоча самі слова сказані персонажем не є смішними, це класичний приклад інверсії, який завдяки незвичному порядку слів, став гумористичним штампом. «*Much to learn*» на початку речення звучить дивно для англомовних глядачів, тому ця фраза стала культовою і її часто пародіюють у жартівливому контексті [21; 68].

Наступний прийом це еліпсис — пропуск певних частин мови задля комічності. Він сприяє стислості, дотепності, а також, що найцікавіше, залишає простір для домислу читача.

Паралелізм і повтори — це прийоми, що підсилюють комічний ефект через надмірність або певну словесну симетрію. Слова у фразі можуть

повторюватись, набувати специфічної форми тощо. Вони створюють особливий ритм, емоційність і комічний ефект у тексті.

Наприклад, у американському ситкомі «*Brooklyn Nine-Nine*» (2013–2021) Джейк Перальта часто використовує цей прийом через повтор слова «cool»:

«Cool, cool, cool, cool. No doubt, no doubt, no doubt.»

Переклад:

«Круто, круто, круто, круто. Без сумніву, без сумніву, без сумніву.»

Тут повторюється одна структура без змін, і саме вона створює комічний ритм і нагнітання. Комізм тут саме у перебільшенні: герой намагається виглядати спокійно, але саме цей надмірний паралелізм його видає [69].

Несподівана кінцівка, або ж порушення логічної структури речення, використовується в анекдотах і жартівливих афоризмах для ефекту неочікуваності, й як наслідок, комічності.

Наприклад, у фільмі «*Dumb and Dumber*» (1994, 00:32:00-00:32:05) персонаж Ллойд, якого грає Джим Керрі, розповідає про романтичний досвід: «*So he says, 'Do you love me?' and she says, 'No, but that's a really nice ski mask!'*»

Переклад:

«І він такий: «Ти мене любиш?», а вона каже: «Ні, але в тебе така гарненька лижна маска!»»

Ця репліка — підсумок жарту без попереднього контексту, що робить її ще більш абсурдною та комічною. Лижна маска абсолютно ніяк не пов'язана з попереднім питанням, а чи з темою обговорення [22; 70].

Наступним засобом є граматичні помилки. Найчастіше вони виступають як засіб характеристики певного комічного персонажа. Це може бути імітація просторіччя, введення суржику чи дитячої мови — все це створює гумористичний ефект.

Дуже яскравим та влучним прикладом може слугувати український переклад анімаційного фільму «*Cars 2*» (2011). Під час перекладу цього мультфільму спеціалісти вдавались до різних перекладацьких трансформацій при перекладі гумору. Як і в першій частині, відомий герой Сирник отримав

суржик, як частину образу. В оригіналі персонаж говорить із сільським південним акцентом (Southern accent). Він є типовим для американського «реднека»¹ (хоча, якщо аналізувати повноцінно образ та характер Сирника, ми розуміємо, що він не містить в собі негативних, стереотипних моральних якостей реднеків).

В оригіналі персонаж говорить із сільським південним акцентом (Southern accent). Він є типовим для американського «реднека»¹ (хоча, якщо аналізувати повноцінно образ та характер Сирника, ми розуміємо, що він не містить в собі негативних, стереотипних моральних якостей реднеків).

Українські перекладачі зробили дуже природну та влучну адаптацію — цей акцент замінили на український суржик, щоб передати простакуватість і добродушність Сирника.

Також, в цьому мультфільмі певні граматичні помилки притаманні «шкарабанам». Більшість з них говорить російською, або з яскравим акцентом, що є окремим прийомом — введення акценту, діалекту тощо. А проте їм притаманне міксування української мови та суржику також. Символічно вони уособлюють застарілу систему, реваншизм і заздрість, чужість і загрозу і, звичайно, це чудова іронічна пародія на «радянських злочинців» [30].

Контраст між формою і змістом це прийом, коли офіційна або надто правильна синтаксична структура суперечить абсурдному, простому, кумедному змісту.

Прикладом може слугувати цитата з серіалу «*Sherlock*» (BBC, 2010–2017, 00:57:53–00:57:57), яку говорить сам головний герой:

«I'm not a psychopath, Anderson. I'm a high-functioning sociopath. Do your research.» [72].

Переклад:

«Я не психопат, Андерсон. Я високорозвинений соціопат. Читай більше.» [24].

¹Реднеки (англ. rednecks — «червоношії») — «жаргонна назва білих фермерів, мешканців сільської глибинки США. Приблизно відповідає українському «селюк», «трудар», але також може застосовуватися як

лайливе слово на зразок «бидло». Стереотипно реднеки неосвітчені, голосують за Трампа, ненавидять меншини тощо.

В цьому випадку Шерлок відповідає на образу з боку слідчого Андерсона, проте подає це по-науковому, структурно та логічно, ба навіть трохи зверхньо, а проте влучно. Ця фраза теж у свій час стала популярним мемом, який цитувало безліч людей.

Це створює комічний, іронічний ефект — розумно, по-науковому персонаж говорить про божевілья. Замість того щоб виправдовуватись, а чи кинути звичайну образу навзаєм, він ще більше підкреслює свою «дивність».

2.4. Прагматичні та контекстуальні чинники гумору

Прагматика це наука, яка вивчає як мовлення набуває значення залежно від контексту. Тобто, не тільки аспект що саме сказано, але й чому, як і в якій ситуації воно буде сприйматись як смішне. Гумор — явище лінгвістичне та прагматичне, адже його ефект залежить від кількох аспектів:

- інтенції мовця;
- очікувань адресата;
- соціального контексту;
- спільних фонових знань.

Без чинників, які наведено вище, навіть ідеально побудований жарт може «не вдатись».

Мовець має певну комунікативну інтенцію, тобто він або вона має на меті розсмішити, зняти напругу, іронізувати, продемонструвати дотепність, або ж, в гіршому випадку, навіть образити.

Вислів може бути як жартом так і образою — все залежить від інтенції й інтонації мовця.

Також, важливо зазначити те, що жарт спрацьовує, коли комуніканти мають спільний когнітивний і культурний простір.

Іншими словами, це знання окремих подій, мемів, постатей, розуміння певних культурних кодів та усталені фразеологізми.

Прикладом може слугувати англомовний жарт: «*Brexit means breakfast*». Він походить від фрази сказаної Терезою Мей — колишньою прем'єр-міністеркою Британії в часи виходу країни з Євросоюзу. «*Brexit means brexit*». Ця фраза підкреслювала рішучість та остаточність у рішенні країни. Вагомим фактором закріплення та поширення в маси цього жарту слугувала обмовка лідера валлійських Топі Ендрю Девіса [73]. У свій час це стало мемом і люди поширювали фразу про те, що «*Брексіт означає сніданок*», адже слова трохи схожі звучанням, а «*сніданок*» робив фразу безглуздою та комічною. Проте, є одне «але»: смішно лише тим людям, які знають, що «*Brexit*» це не «*breakfast*», розуміють англійську мову і взагалі знаються у контексті та важливості Брексіту як явища (тобто, у більшості випадків, це буде зрозуміло британцям). Для українців ж, наприклад, це не матиме такої важливості та комізму, тому, в такому випадку, потрібно шукати українські аналоги, або шукати інші способи як «обіграти» жарт.

За теорією мовленнєвих актів, яку висунув Джон Остін у 1955 році, кожен вислів має ілокутивну силу — прохання, твердження, попередження, жарт тощо [74].

У гуморі часто присутня ілюзія серйозності: вислів має форму твердження, але його функція — комічна.

Наприклад:

«I'm not arguing, I'm just explaining why I'm right.»

Переклад:

«Я не сперечаюсь, просто пояснив чому я маю рацію.»

Ілокутивна сила тут полягає у тому, що ця фраза не твердження, а самоіронія.

За теорією ввічливості Пенелопи Браун та Стівена Левінсона, кожна людина має «*обличчя*», тобто соціальне «я», яке потрібно зберігати.

Гумор часто виконує дві протилежні функції:

- «захищає обличчя». Допомогає уникнути конфлікту (self-deprecating humor);
- «загрожує обличчю». Висміює іншого (teasing, sarcasm).

В англomовній культурі домінантним є «пом'якшуючий гумор»: тут жарт виступає способом бути дружнім. Українська ж навпаки допускає пряміші, «колючі» жарти, особливо між близькими людьми; дружній сарказм не завжди вважається загрозою, а проявом близькості.

Цікавим феноменом також є те, що навіть просте речення може бути або жартом, або осудом, докором залежно від голосу, міміки та пауз.

Наприклад фраза «*Good job!*» може означати як щирий комплімент (за використання усмішки, підвищеної інтонації тощо), так і сарказм (знижена, сумна інтонація, роздратований вираз лица тощо).

Особливо це актуально в україномовній культурі: тут інтонаційні засоби більш емоційно насичені, роль невербального контексту дуже велика, тому сарказм «зчитується» саме з інтонації, а не з тексту.

Контекстуальні чинники гумору — це умови, обставини та фактори ситуації, які впливають саме на те, як ми сприймаємо і розуміємо жарт, комічну ситуацію тощо. Головним чинником тут виступає контекст.

Можна виділити такі різновиди контексту:

- ситуативний;
- соціальний;
- культурний;
- дискурсивний;
- когнітивний.

Ситуативний контекст визначає місце, час та обставини спілкування. Іншими словами, один і той самий жарт може бути прийнятним в компанії друзів, у пабі чи вечірці, але неприйнятним у класі або на роботі, адже буде виглядати як зухвалість, неповага тощо.

У англomовних культурах важливим аспектом є не перевищити соціальний реєстр, тобто гумор у діловому спілкуванні мусить бути поміркованим.

В Україні ж контекст може бути трошки «гнучкішим», навіть у професійних розмовах. Допускаються жарти для «розрядки», за умови, якщо колеги давно знайомі та близькі.

Соціальний контекст визначається статусом, віком, гендером та ієрархією. У Британії жарти між начальником і підлеглим часто є доволі обмеженими, присутня певна дистанція. Натомість в українській культурі ієрархічна різниця інколи послаблюється жартом. Наприклад, керівник може «спуститися» до неформального стилю, задля створення ефекту «свої людини», друга тощо. Важливо зазначити, що надмірна фамільярність теж може бути сприйнята як неповага.

Саме культурний аспект, культурні коди визначають що вважається смішним, а що образливим, а також загалом функцію сміху у суспільстві.

В англomовному світі часто сміх — це соціальна легкість, впевненість у собі тощо. Тонкий гумор дуже цінується, адже вважається ознакою високого інтелекту. В україномовному ж контексті сміх часто виступає *«захисною реакцією або способом пережити труднощі»*. Гумор *«народний»* та *«земний»*, висвітлює реальність.

Дискурсивний контекст з'являється у політичному, медійному, побутовому та академічному дискурсах.

У кожному типі дискурсу діють свої особливі «правила доречності». Наприклад, у політичній сатирі може бути дозволено те, що заборонено в офіційній мові.

Когнітивний контекст стосується того, як наш мозок обробляє «невідповідність». Зіткнення очікування та реальності є однією з сутностей гумору. Жарт може «не спрацювати» якщо інтелектуальне навантаження анекдоту занадто високе.

Тому в англомовній культурі, наприклад, часто використовують короткі, структурно прості жарти, а в українській допускаються жарти у формі оповіді, події яких розгортаються поступово.

2.5. Когнітивні механізми сприйняття анекдоту

У жартах та анекдотах виникає когнітивне зіткнення двох несумісних між собою смислів — саме це утворює комізм та провокує сміх. Задля розуміння смішного, людина виконує певну когнітивну операцію у себе в голові:

- розпізнати прихований смисл;
- помітити невідповідність;
- швидко перебудувати своє сприйняття ситуації.

Сам процес розуміння анекдоту складається з кількох важливих взаємопов'язаних етапів:

Декодування лексико-граматичної структури. Спершу слухач або читач розпізнає слова, граматичні конструкції, логічні зв'язки між репліками. Це перший базовий етап, без якого не можуть відбутися наступні.

Формування очікування. Зазвичай перша частина анекдоту створює певне уявлення про озвучену ситуацію, контекст або ж персонажів. Саме на цьому етапі людина будує у голові ментальну модель та, що важливо, очікує певного логічного продовження.

Виявлення невідповідності. Це кульмінаційна частина. Репліка «панчлайн» (punchline) порушує очікувану логіку історії й мозок фіксує когнітивну неузгодженість, несумісність. Саме на цьому етапі виникає момент когнітивної напруги.

Розв'язання неузгодженості. На цьому етапі людина переосмислює попередню інформацію та шукає альтернативний, або ж, іншими словами, «прихований» сенс. Коли мозок знаходить спосіб поєднати серйозну та

комічну інтерпретації відбувається та сама мить раптового розуміння комічного, що супроводжується сміхом.

Емоційна реакція. Це останній етап: після такої «когнітивної задачки» відбувається емоційна розрядка. Тобто сміх, посмішка та відчуття задоволення — саме це є результатом вивільнення напруги після інтелектуального пошуку сенсу і його співставності та неспівставності.

Існує безліч наукових теорій, що пов'язані з гумором. Одна з найвідоміших — теорія невідповідності (І. Кант, А. Шопенгауер, пізніше В. Раскін і С. Аттардо). За цією теорією, *«гумор виникає з конфлікту між очікуваним і несподіваним, між двома несумісними сценаріями»*. Комічний ефект і як результат сміх виникають тільки тоді, коли ми спочатку розуміємо ситуацію буквально, а після цього раптово відкриваємо другий рівень смислу, новий, такий, який суперечить першому.

Ще одна теорія — семантико-скриптова теорія гумору (В. Раскін, 1985). Вона пояснює гумор через зіткнення двох «скриптів», тобто двох протилежних когнітивних сценаріїв, які описують певні типові ситуації. Характерним для жартів та анекдотів є зіткнення понять, які суперечать одне одному. Коли в кінці історії активується протилежний, новий скрипт — настає момент комічного ефекту і це викликає сміх.

Схожа, але все ж нова — узагальнена теорія вербального гумору (1994). Аттардо доповнив ідеї Раскіна, та виділив шість рівнів аналізу гумору:

1. Скрипти;
2. Логічний механізм;
3. Ситуація;
4. Ціль;
5. Наративна стратегія;
6. Мовний рівень.

Подана вище модель доводить те, що сміх виникає не лише від самого «сенсу» жарту — величезну роль відіграє його побудова на мовному рівні.[25, с.164; 26, с. 157]

Ще однією важливою частиною сприйняття та розуміння гумору є психолінгвістичний аспект — під час сприйняття анекдоту людина:

- активує попередній досвід, культурні знання;
- застосовує прагматичні навички;
- перемикається між значеннями;
- оцінює соціальну прийнятність жарту.

Анекдот тут — інтелектуальна гра між його автором та слухачами або ж читачами, а не просто певна інформація.

Ще одним цікавим моментом, який доводить новий, нейрокогнітивний аспект, є дослідження за допомогою МРТ (магнітно-резонансна томографія). Воно показує, що під час сприйняття гумору активуються такі ділянки мозку:

- префронтальна кора (обробка неузгодженості);
- скронева кора (мовна інтерпретація);
- лімбічна система (емоційна реакція (сміх, задоволення));
- мозочок (координація сміхових реакцій).

Саме це свідчить про те що сміх — це результат комплексної взаємодії когнітивних і емоційних процесів.

Проте важливо пам'ятати про те, що когнітивне сприйняття анекдоту неможливе без урахування саме культурних знань. Слухач або читач мусить розуміти соціальні ролі, стереотипи, культурні реалії, які притаманні конкретному середовищу. Наприклад, поширеними реаліями, які часто фігурують в анекдотах, є британська ввічливість або український чиновник тощо. Будь-який образ, персонаж тощо вимагає розпізнання культурного фону. Отже, одні й ті ж історії, анекдоти, жарти можуть бути кумедними для носіїв однієї культури, або ж людей, які з нею ознайомлені.

Висновки до розділу 2

Аналізуючи фонетичні, графічні, лексичні, морфологічні, синтаксичні та прагматичні засоби творення комічного ми можемо спостерігати наскільки

феномен гумору є багатогранним та різноманітним в мовленні. Підсумовуючи все вищесказане:

- фонетичні засоби створюють ефект комічного через звук, інтонацію, ритм, а графічні засоби через візуальні ефекти та типографію. Поєднання цих двох засобів посилює комічний ефект та сприйняття жарту;
- лексичні засоби представляють собою неологізми, каламбури, неологізми, омоніми та гіперболи. Вони забезпечують позитивну емоційну реакцію через гру значенням і форми слів;
- морфологічні та синтаксичні засоби творення гумору включають в себе трансформацію форм слів, нестандартний порядок слів, повтори, а також контрасту між формою та змістом;
- через прагматичні та контекстуальні чинники ми можемо спостерігати, що комічний ефект значною мірою залежить від інтенції мовця, культурного, соціального контексту, очікувань реципієнтів тощо, а не лише від мовних засобів;
- когнітивні механізми сприйняття анекдотів і жартів зазначають щодо необхідності ідентифікації прихованого сенсу, розпізнавання невідповідностей задля комічного ефекту, а також оперативне переосмислення ситуації. Всі ці аспекти у кінцевому результаті формують комічний ефект.

Таким чином, гумор виступає багатошаровим, комплексним лінгвістичним явищем: воно базується на взаємозв'язку між фонетичними, графічними, лексичними, прагматичними, морфологічними та синтаксичними чинниками. Без урахування когнітивних та культурних контекстів його повноцінне сприйняття та реакція є неможливими. Тому саме такий підхід надає можливість детальніше вивчити структуру творення комічного ефекту та сміху, а також більш ефективно дослідити феномен гумору в сучасних англomовних ресурсах.

РОЗДІЛ 3. ПЕРЕКЛАД КОМІЧНОГО ЕФЕКТУ В АНГЛОМОВНИХ АНЕКДОТАХ: ТРУДНОЩІ ТА СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКЛАДАЧА

3.1. Труднощі під час перекладу комічного ефекту в англomовних анекдотах

Анекдот як жанр базується на високій концентрації комічних засобів, має стислу, обмежену в розмірах, форму, а ще має неймовірно тісний зв'язок з культурним, мовним та ситуативним контекстом. Саме через цю складність, переклад анекдотів посідає належне окреме місце в перекладознавстві. Основна задача анекдоту не просто передати зміст, а реалізувати комічний ефект, адже саме це є цільовим і визначальним елементом жанру. Тут перекладач має справу не лише з відтворенням інформації, а з відтворенням комічного — реакції, яка і є кінцевим результатом правильно побудованої мовної, культурної та когнітивної гри. В. Раскін, С. Аттардо, А. Бергсон, А. Шюц досліджували гумор у своїх працях, та зазначали: гумор є явищем багаторівневим. Воно водночас культурне, лінгвістичне, психологічне і соціальне. Його переклад найчастіше не може бути буквальним: перекладач часто використовує адаптацію, компенсаторні техніки або навіть часткове перетворення вихідного матеріалу.

Гра слів (wordplay) є однією з головних проблем перекладу. Вона базується на омонімії, омографії, паронімії або двозначності. Система багатозначних слів та омонімів є дуже розвиненою саме в англійській мові: цей феномен часто стає основою для комічного ефекту, а для перекладачів — каменем спотикання. У більшості випадків гра слів не перекладається буквально, адже українська мова не має відповідних звукових чи семантичних збігів.

Наприклад:

«—*I wondered why the baseball was getting bigger.*
—*Then it hit me.*» [75].

Тут «*hit me*» може перекладатись як «ударити мене» або ж «до мене дійшло» — виникає гра слів.

Тобто:

«А я думав чому бейсбольний м'ячик стає більшим?»
«А тоді до мене дійшло (він прилетів в мене).»

Щоб жарт викликав сміх українською, тут варто використати повну заміну — знайти наші відповідники та переробити жарт майже з нуля.

Ще один приклад гри слів в жартах можна спостерігати в мультфільмі «*Zootopia*» (2016, 00:35:58-00:36:01). На моменті коли Джуді арештовує Ніка, підраховує всі його заборгованості через махінації, вона говорить таку фразу:
«*I am just a dumb bunny, but we are good at multiplying.*» [79].

Переклад:

«Звісно я лише тупа кроличка, проте у множенні ми кролики лідери.» [31].

На перший погляд може здатись, що тут взагалі немає жарту — Джуді множить числа, вираховує суму заборгованості Ніка і просто хоче підкреслити, що у цьому кролики дуже хороші. Але жарт криється в оригінальному тексті, адже слово «*multiplying*» може означати не тільки «множення», але й «розмноження», в якому кроликам справді немає рівних. Більше того, на початку мультфільму, коли ми бачимо лічильник населення, у рідному «кролячому» місті Джуді 81 мільйон населення, що далі в процесі збільшення.

Таким чином, в оригіналі відбулась дуже дотепна та влучна гра слів, яку в українській мові тяжко відтворити з тою ж передачею гумору. Проте, при перегляді мультфільма з українською озвучкою, глядач може подумати і зрозуміти цей жарт про кроликів і множення.

Як вже зазначалось раніше, анекдоти часто ґрунтуються на культурно-специфічних знаннях: імена відомих осіб, історичні події, традиції, сленг, політичні реалії тощо. Носії культури сприймають це як «впізнавані маркери», але для інших це певні «лакуни» — «порожні місця», які у більшості випадків просто руйнують комічний ефект.

Перекладач має кілька способів обіграти такий випадок:

1. **адаптувати:** тобто здійснити певні перетворення в елементах анекдоту, пристосувавши його до нових контексту, аудиторії, або ж культури. Завдяки таким маніпуляціям жарт стає розумілий і смішний у новому середовищі. Адаптація анекдоту може включати в себе:
 - заміну культурно специфічних деталей;
 - оновлення контексту;
 - пристосування гумору до інтересів, віку або освіти аудиторії;
 - модифікація мови.
2. **замінити жарт на культурно близький аналог:** під час такої трансформації перекладач передає комічний ефект що й в оригіналі, але використовує деталі, які є зрозумілішими та прийнятнішими для цільової аудиторії або ж культури.;
3. **залишити, але ризикувати нерозумінням:** найгірший варіант, адже тоді може втратитись вся суть сцени, посил, характер персонажа тощо.

Анекдот включає в себе певні очікування слухача, комунікативні ролі, інтонацію, ситуацію тощо. Як ми вже зазначали вище, важливим чинником комічного ефекту є порушення норми або зміна очікуваного завершення (punchline), тому якщо при перекладі жарту змінюється порядок слів, ритм або ж логічна напруга — комізм слабшає.

За класичною моделлю гумору, жарт поділяється на *setup* (підведення) і *punchline* (розв'язка). При будь-якому порушенні ритму, довжини чи синтаксису розв'язка може стати передбачуваною (а тому й не смішною, нудною), або, навпаки, надто заплутаною (лишні пошуки смішного в жарті теж не сприяють комічному ефекту). Український перекладач повинен враховувати просодію тексту, особливо якщо йдеться про усну або сценічну форму гумору.

Важливо зазначити, що анекдот має певну низку жанрових ознак. Сюди входить, наприклад, розмір (зазвичай, анекдоти мають доволі коротку форму), чітка структура, несподіване завершення тощо. Цим анекдоти відрізняються від інших типів гумору — для них не потрібні додаткові пояснення. Жарт не потрібно тлумачити, адже тоді він втратить свій комічний ефект [76]. Саме через це перед перекладачем часто постає вибір:

- зберегти зміст ціною комічного ефекту;
- модифікувати сюжет для збереження комічності;
- створити «функціональний аналог».

Сальваторе Аттардо, один із провідних дослідників теорії гумору, називає це «*перекладом гумору за функцією, а не за формою*», тобто перекладати сам не текст, а відтворювати реакцію слухача або читача [9, с.40].

Безліч анекдотів містять в собі теми гендеру, раси, релігії, професійних стереотипів, зовнішності тощо. З плином часу, цензура на такі жарти посилюється, але й водночас послаблюється. З одного боку це добре, що деякі теми перестали бути предметом насмішок, з іншого ж гумор все рівно існує «підпільно», тому багато тем лишаються актуальними для жартів, та й не потрібно забороняти таке явище «жарт» та «сміх». Проте, все ж потрібно враховувати для якої аудиторії виконується переклад і зважати на бар'єри:

- етичний бар'єр (все, що перекладач не може, або не повинен передавати);
- правовий бар'єр (цензурні норми, академічна коректність, норми публікації).

Певна частина дослідників вважає, що гумор потрібно перекладати «з урахуванням прийняттого рівня ризику», а проте інші переконані, що жарт

можна перенести лише за умови нейтралізації табу. Так чи інакше — переклад гумору завжди є *«актом культурної відповідальності»*.

Також, важливо зазначити, що переклад анекдота може бути:

- між усним і письмовим дискурсом;
- буквальним чи адаптованим;
- сценічним (стендап), діалогічним, медійним, літературним.

Усні форми гумору дозволяють перекладачу підсилювати комічний ефект за допомогою інтонації, паузи, невербальних засобів. Проте при перекладі письмових — форма все залежить виключно від тексту та його оформлення: комізм, *setup*, *punchline* — все доводиться закладати у слова. Саме через цей чинник переклад письмових форм гумору є складнішим, а також саме такий вид гумору найчастіше абсолютно втрачає комічний ефект при невдалому перекладі.

3.2. Перекладацькі трансформації у відтворенні комічного ефекту

Комічний ефект явище багаторівневе — воно поєднує в собі культурну, когнітивну, мовну, соціальну, а також прагматичну складові. Саме тому переклад гумору — одна з найскладніших ділянок перекладознавства. Такий вид перекладу є багатокомпонентним, адже окрім завдання передати інформацію, зміст та сенс, він також спрямований на реалізацію емоційно-прагматичної функції: провокування реакції сміху. Складність цього завдання полягає ще в тому, що ця реакція сміху залежить від того, наскільки цільова аудиторія здатна розпізнати сам механізм жарту. Саме через ці труднощі перекладач змушений не тільки відтворювати семантичний компонент, а адаптувати, компенсувати, або, особливо, модифікувати мовні засоби (з яких і складається комічний ефект).

Саме при перекладі гумору трансформації виступають ключовим засобом досягнення функціонально-прагматичної рівновартісності. Окрім традиційних

класифікацій перекладацьких трансформацій (лексичних, граматичних, семантичних, стилістичних) вирізняють також специфічні прийоми, які властиві лише гумористичним текстам. Наприклад: підміна, компресія, додавання, компенсація, локалізація, зміна референта, створення альтернативного каламбуру тощо. Іншими словами, під час звичайного перекладу трансформація виступає способом зберегти смисл, а у перекладі гумору — способом зберегти сміх.

Модуляція — це одна з найпоширеніших трансформацій у гумористичних текстах. під час цієї трансформації логічний або семантичний ракурс вислову змінюється. Модуляцію перекладачі використовують у випадках коли буквальний переклад не зберігає комічного ефекту, несподіванки. Оскільки переклад, у більшості випадків, не може бути буквальним, особливо коли це стосується жартів, замість word-for-word перекладу (дослівного), перекладач створює певну мовну гру, проте з незмінним механізмом — подвійним значенням.

Наступним широковживаним прийомом є компенсація. Цей метод використовується коли оригінальний жарт неможливо перекласти: в такому випадку перекладач додає гумор або жарт в іншому місці тексту. Наприклад, коли у тексті є фонетичні каламбури, в яких використовується омонімія, алітерація чи рима, перекладач часто може пожертвувати оригінальним жартом. Проте він обов'язково вводить новий в іншому місці (наприклад у наступній репліці або у другорядній деталі). Така техніка особливо поширена під час перекладу дитячого гумору — дуже часто саме в таких випадках важливіше зберегти загальну комічність сцени, а не відтворити текст дослівно.

Наступними методами є конкретизація і генералізація. Вони використовуються коли в анекдоті присутні культурно марковані одиниці, до яких неможливо дібрати прямого відповідника. Це такі одиниці як: іменування їжі, брендів, локальних закладів, публічних осіб — в таких випадках перекладач обирає між тим, щоб залишити оригінал, або ж замінити на ближчий цільовій аудиторії відповідник.

під час перекладу каламбурів і словотворчого гумору часто використовується, також, адаптація. У випадках коли гумор неможливо зберегти через, наприклад, певну гру слів, фонетичні ефекти, культурні алюзії чи реалії, у перекладача є можливість компенсувати втрату іншим жартом, комічним елементом чи стилістичною фігурою [28, с.27].

Наступний приклад з комедійного фільму *«We're the Millers»* (2013). В оригіналі Девід (головний герой) каже Кейсі піти купити новий одяг, адже вона виглядає як *«Емінем з «Восьмої милі»»* а Кенні він каже приглянути за нею, аби вона *«не пішла в Hot Topic»*.

*« — You're gonna need it. You look like Eminem from 8 Mile. Go with her. Make sure she doesn't steal it. And stay the f*** out of Hot Topic.»* [77].

Перекладач гадав, що не багато людей в Україні знають про такий магазин як Hot Topic, та й не кожен згадає про фільм *«8 миля»* за участі Емінема, а тим більше пам'ятатиме як він там виглядає.

. Саме тому він зробив певні зміни, адаптував реалії для україномовного середовища і для українського глядача це звучало:

« — На візьми ще ці, бо ти схожа на сина Франкентейна. Іди з нею, щоб вона гроші не свиснула. І дивись щоб вона косуху не купила!» [29].

В цьому моменті використано модуляцію у першому випадку, а у другому конкретизацію, адже саме косухи можна купити в даному магазині.

У випадках коли англійський каламбур не має прямого українського відповідника, перекладач має змогу створити нову гру слів або додати іронічний коментар, який мав би відтінок оригінального жарту. Також, дуже часто вводиться компенсаторний елемент — відбувається приєднання другої частини фрази (додавання), аби відтворити подвійність. До речі, не можна не помітити того, як українські перекладачі уникають грубих, лайливих слів. Вони можуть виключити їх з тексту, або замінити на українські, менш жорсткі форми, наприклад: *«хай тобі грець»*, *«бляха»*, *«ні фіга»* тощо.

Наступним методом, особливим видом перекладу, є антонімічний переклад — заміна стверджувального висловлювання заперечним або ж

навпаки. Такий метод застосовується задля можливості відтворити структуру комічного контрасту, адже часто англійські анекдоти базуються на запереченні або парадоксі.

Перекладу гумористичних одиниць притаманне також застосування перестановок і трансформацій синтаксичної структури. Такі методи є актуальні, адже комізм часто міститься не тільки в самих словах, але й в ритмі репліки, перебудові очікуваного вислову тощо.

Ще одним дуже важливим та, мабуть, одним з найцікавіших прийомів, є культурна адаптація. Це може стосуватись й окремих слів та випадків, коли не потрібно перекладати жарти, наприклад, це стосується й гумористичних особливостей, наприклад жарти на кшталт *«Brexit means breakfast»*, анекдоти про відомих людей або говірки та акценти у творах (згадувалося вище). Важливим аспектом є те, що гумористичний ефект може просто щезнути, якщо реалія не викликає у читача або слухача жодної асоціації.

Прикладом може слугувати фрагмент з мультфільму *«Cars 2»*, коли Сирник вперше зустрічається з агенткою Холлі Тіпкронік:

«Meter: Course, Karmann Ghia's weren't the only ones. Besides the Beetles you had your Type-3 Squarebacks, with the pancake motors...

Holley: Yeah. Okay, I get it...

Meter: ...And before both of them, there's the Type-2 buses - my buddy Fillmore's one of them. 36...» [78].

Українські перекладачі впорались з перекладом не тільки цього фрагменту, але й всього мультфільму настільки чудово, що переклад є, подекуди, набагато цікавішим ніж оригінал. Переклад фрагменту з українською локалізацією:

«Сирник: У запорожців таких приколів багато, і хвари в них перелякані... А ще кароче у них серце, ото, ззаду!

Холлі: Так, так! Мг, мг, ясно...

Сирник: А ще є маршрутки Богдани вони тожє лупаті, у мене є такий дружбан Славик на восьминад...» [30].

Перекладачі замінили фірму машин *Volkswagen* на *Запорожців* та *автобуси Богдан* (в оригіналі наведено старі версії машин, тож аналоги підійшли просто ідеально), а також зробили опис цікавішим, смішнішим, назвавши таких машин «з переляканими хварами та серцем ззаду», «лупатими». На завершення замість «друга Філлмора» з'явився «друзьбан Славік». У поєднанні з суржилом Сирника це звучить дуже природньо, подомашньому (але не занадто) та зрозуміло для українських глядачів.

Отже, різноманітні трансформації у перекладі гумору є не винятком, а закономірністю, ба навіть законом. Гумористичні тексти, у більшості випадків, не можна перекладати «буквально», адже механізм сміху практично ніколи не переноситься автоматично між мовами та культурами. Перекладач вимушений працювати не тільки з формою, а з ефектом комічного. Саме завдяки цим особливостям такий вид перекладу є скоріше певною інтерпретацією з елементами творчості. Чуття перекладача, його фонові знання та вміння відчуті і передати смішне — ключові чинники створення комічного ефекту у цільовій мові та культурі.

3.3 Адекватний переклад гумористичного тексту

Гумор поєднує у собі когнітивні, лінгвістичні та культурні аспекти, і саме тому однією з найбільш комплексних та складних проблем у перекладознавстві є проблема адекватності перекладу гумористичних одиниць. Коли перекладач працює зі звичайним текстом, його основним завданням є чітке, точне відтворення інформації, її сенсу, але під час перекладу гумору основним завданням постає зберегти комічний ефект, і, як результат, сміху слухача, читача або глядача.

І саме першим аспектом адекватності й виступає реакція реципієнта. Це є найважливіший критерій, за яким ми можемо судити чи вдалий переклад гумористичної одиниці чи ні. Тут варто зауважити, що найкращий,

найвдаліший переклад той, який не тільки містить в собі хороший аналог, переклад тощо жарту, який викликає сміх у публіки, але й той, який зберігає тон самого жарту і фонові реакції — огиди, засудження тощо. Правило адекватності проявляється через реакцію. Воно має відношення до всіх типів гумору: іронії, сарказму тощо [32; 33].

Як вже було зазначено раніше, різноманітність та неповторність культур спричиняє неможливість дослівного перекладу. Через цей фактор перекладачі використовують певні трансформаційні техніки, аби зберегти комічний ефект та жарт загалом. серед них ми вирізняли:

- модуляцію (зміна перспективи у жарті);
- адаптацію (використання замітника, який буде зрозумілим цільовій аудиторії);
- компенсацію (доповнення жарту гумористичною одиницею у іншому місці).

Творчість перекладача вітається, коли мова йде про неперекладні гумористичні одиниці (і не тільки), адже ту перекладач виступає медіатором між двох мов, культур, соціумів тощо.

Врахування контексту неймовірно важливий чинник у перекладі — перекладач мусить брати до уваги такі поняття локальні реалії, соціальні норми, культурні коди, історичні альянзи тощо, а не тільки займатись сухим текстом. Існує безліч жартів, анекдотів які будуть смішними в одному культурному просторі, але в іншому не будуть смішними, або ж і взагалі бути образливим та принизливим. Тобто, іншими словами, не будуть виконувати свою першочергову базову функцію — викликати сміх або емоції.

Реалії англomовної культури, такі як наприклад британський королівський двір, або менш відомі загалу американські політики не знайдуть відгуку серед представників україномовної культури. В такому випадку перекладач мусить замінити їх на більше популярні реалії (якщо необхідно зберегти англomовну культуру), або використати зрозумілі українським глядачам, читачам або ж слухачам нашу, україномовну культурну гумористичну одиницю.

Як вже згадувалось вище, перекладач мусить відтворити намір автора та передати мету висловленої гумористичної одиниці. Відтворення стилю, тону, сарказму автора тощо є обов'язковим, навіть якщо доводиться нехтувати певними частинами, робити заміну тощо. Навіть якщо в анекдоті збережено точність, втрата інтенції загрожує втратою комічного ефекту. Наприклад, сатиричний жарт має зберегти свою мету, основу — висміяти явище або ж людину тощо, а не просто перетворитись на смішну історію [32; 33].

Є безліч прикладів анекдотів, де гумор ґрунтується на римі, словесній грі, алітерації або подвійних значеннях. Саме в таких випадках чітке, дослівне збереження форми неможливе. Перекладачі мусять орієнтуватись на ефект, який потрібно зберегти, а не на буквально та точне відтворення матеріалів — це перше та основне правило адекватного перекладу гумористичних одиниць та збереження комічного ефекту.

Таким чином:

- жертвуючи ефектом комічності, але зберігаючи форму перекладачі роблять жарт «неживим»;
- жертвуючи формою, але зберігаючи ефект комічності будь-яким чином та використовуючи потрібні трансформації, перекладачі роблять переклад смішним, живим і зрозумілим для цільової аудиторії.

Безсумнівно, ідеальним, найоптимальнішим варіантом перекладу гумору є збереження гармонії між формою анекдоту та його ефектом, який він створює. Перекладач вільний у своєму виборі трансформацій, він може використати модуляцію, адаптацію, компенсацію — будь-яку трансформацію, яка б добре узгоджувалась з формою анекдоту та передавала комізм та сенс. Найпершим та найголовнішим завданням виступає збереження комічної інтенції автора та реакції читача, слухача та глядача.

З таким твердженням погоджуються більшість дослідників сучасної перекладознавчої традиції. Першочерговість надається не формальній, а функціонально-прагматичній еквівалентності.

Наприклад, американський лінгвіст Юджин Найда детально виклав у своїй теорії динамічної еквівалентності, що переклад повинен не тільки передавати зміст, але й «*викликати в реципієнта подібну реакцію*». Тобто, автор підтримує «ідею жертвовності», а саме втрату відтворення буквальної гри слів, культурних алюзій тощо, задля комічного ефекту [34].

Видатний англійський науковець Пітер Ньюмарк у своїй праці *Approaches to Translation* (1981) відділяє семантичний переклад від комунікативного. За його дослідженням, комунікативний підхід є кращим вибором під час перекладу гумористичних одиниць, адже він орієнтується на відтворення ефекту, а не форми. Отже, переклад анекдоту здійснюється «*жарт у жарт*», а не «*слово в слово*» [35, с.1].

Проте варто зазначити, що неможливо досягти абсолютної еквівалентності — це зумовлено культурною залежністю гумору. Наприклад, американський перекладознавець Лоуренс Венуті неодноразово у своїх працях піддавав критиці теорію еквівалентності. У своїх дослідженнях *The Translator's Invisibility* (1995) та *The Scandals of Translation* (1998), вчений доводить, що «*повна еквівалентність між текстом оригіналу та текстом перекладу є принципово недосяжною*». Це зумовлено унікальними культурними нормами, ідеологічними контекстами, а також соціальними кодами [80].

Венуті розгортає теорію щодо «*невидимості*» перекладача. На його думку, це тяжіння до абсолютного відтворення реакції реципієнта, створення ілюзії, що переклад є абсолютно ідеальним та природним, що, подекуди, відчувається як оригінальний текст, не є чимось позитивним, а скоріше навпаки. Такий феномен призводить до «*етноцентричного привласнення чужої культури*».

Отже, у цьому контексті дослідник висуває теорію «*видимості перекладача*», яка полягає у збереженні всіх оригінальних культурних гумористичних одиниць — така активна позиція перекладача висвітлює культурні особливості та їх різноманіття. Замість того, щоб заповнювати лакуни відповідниками мови реципієнта, дослідник наполягає на необхідності

«розкривати» індивідуальність оригіналу, передавати його оригінальний характер навіть за умови, якщо це дещо ускладнює саме сприйняття інформації. Саме такий перекладацький підхід не тільки зберігає гумористичну автентичність, але й водночас демонструє неординарне перекладацьке рішення під час перекладу гумористичних одиниць.

Оскільки гумор це явище, що нерозривно пов'язане з фоновими знаннями, культурними кодами та мовною грою, у цьому контексті дана концепція Венуті набуває особливого значення. Подекуди, спроби перекладачів абсолютно підлаштувати, локалізувати оригінальний текст під цільову аудиторію призводить до втрати культурної специфіки комічного ефекту.

Таким чином, позиція Венуті є абсолютно протилежною підходам Найди та Ньюмарка. Якщо два вищезгадані дослідники підкреслювати важливість, ба навіть необхідність адаптації, акцентували на важливості створення комічного ефекту серед реципієнтів, то теорія Венуті ґрунтується зовсім на протилежному, а саме на тому, що адаптація та локалізація не може бути адекватним перекладом. За його словами, гумор мусить залишатись у своєму первозданному вигляді, підкреслювати культурну ідентичність та неповторність. Перекладач же в свою чергу мусить бути відкритим медіатором — посередником між оригінальною та цільовою мовами, який залишається «видимим».

Таким чином, феномен гумору також включає безліч культурних аспектів. Велика кількість анекдотів ґрунтуються на певному історичному, соціальному, політичному тощо контексті, який часто є невідомий або ж незрозумілий цільовій аудиторії. Замінюючи певні культурні одиниці на зрозуміліші цільовій аудиторії, такі, які знайдуть відгук у їхньому серці та допоможуть провести ці гумористичні паралелі, перекладач адаптує гумор під конкретну культуру, змінює докорінно його форму. Ефект виступає в цій теорії найважливішим елементом — українській адаптації мусить бути притаманна неочікуваність та раптовість, які призводять до виникнення сміху. Зміна форми тут — необхідний чинник, важіль до створення комічного у цільовій мові.

Проте з іншого боку, суттєва зміна форми анекдоту, заміна культурних реалій тощо може загрожувати втратою інтенції автора, його унікального стилю та подачі самого жарту. Деякі дослідники переконані: збереження оригінальної думки, анекдоту та самої гумористичної одиниці — найважливіше завдання під час перекладу гумористичних одиниць та водночас гучна, активна позиція перекладача. Зважаючи на обидві теорії, хороший перекладач мусить прагнути знайти найбільш ефективний, оптимальний компроміс: зберегти первинну форму наскільки це максимально можливо, але при цьому зберегти комічний ефект, реакцію реципієнта, при тому поставити це завдання на перше місце. Перекладач під час перекладу може використовувати різноманітні прийоми: модуляцію, компенсацію та адаптацію. Потрібно також звертати увагу не тільки на словесні конструкції, але й на загальний ритм, сенс подачі анекдоту, інтонацію, когнітивне навантаження, адже всі ці чинники є ключовими у сприйнятті гумору.

Висновки до розділу 3

В основі сприйняття та інтерпретації гумористичних одиниць лежать когнітивні та комунікативні механізми. Досліджуючи їх, ми можемо простежити складне, багатопланове улаштування цієї структури, зрозуміти як безліч окремих смислових елементів вибудовують одну єдину цілісну картину, а також забезпечують розуміння комічних одиниць через кооперацію традиційних схем та нових значень. Яскравою характеристикою цих процесів є їх динамічність: вона проявляється у можливості та здатності слухачів, читачів або ж глядачів активно розпізнавати невідповідності, перебудовувати інтерпретацію, а також запустити відповідні когнітивні моделі, які в свою чергу мають безпосередній вплив на інтенсивність комічного ефекту.

Контекст тут відіграє значну роль, адже саме він робить можливим зіставлення мовних сигналів та попередній досвід, культурними знаннями та інтенцією

комунікантів. Поєднання таких аспектів створює умови задля адекватного тлумачення гумору, а також та окреслює метод, у який реципієнт розуміє та ідентифікує прихований сенс, трансформує у розумінні мовленнєві ситуації та, відповідно, реагує на комічні одиниці.

За результатами дослідження, гумор є цілісною когнітивно-комунікативною системою: безліч структурних елементів, чинників контексту, інтерпретаційних процесів знаходяться у безперервній взаємодії. Саме використовуючи такий підхід ми можемо краще зрозуміти природу виникнення комічного та творить базу для подальшого комплексного аналізу гумору у сучасному англomовному дискурсі.

ВИСНОВКИ

Таким чином, наукове дослідження проблеми утворення комічного ефекту в англомовному анекдоті як лінгвістичної та перекладознавчої категорії дозволяє виконати ряд важливих висновків, які дотичні до лінгвістичних засобів, теоретичних основ та перекладної практики.

Проведений розбір теоретичних праць та літературних джерел доводить, що анекдот є унікальним типом гумору, що який реалізується на перетині культурного, мовного та когнітивного процесів. У собі він об'єднує коротку форму, емоційне забарвлення, певну прагматичну мету, яка спрямована на утворення комічного ефекту. Інтерпретації анекдоту як жанру та тлумачення його класифікації надали можливість описати різновиди гумору, що реалізуються в тексті, та визначити специфіку сприйняття комічного у різних мовних і культурних середовищах. Особливу увагу слід приділити культурним відмінностям у сприйнятті гумору, що істотно впливають на ефективність комічних одиниць англомовних анекдотів на україномовну аудиторію.

під час дослідження лінгвістичних засобів створення комічного ефекту ми виокремили сукупність лексичних, графічних, фонетичних, морфологічних та синтаксичних ресурсів, що несуть гумористичне навантаження. Аналіз графічних та фонетичних механізмів продемонстрував важливу роль алітерацій,

звукоподібних елементів тощо у продукуванні та формуванні реакції сміху. Омоніми, фразеологізми, полісемія, гумористичні кліше тощо формують лексичні засоби, а також сприяють багатогранності комічного впливу. Морфологічні й синтаксичні конструкції, такі як: гра з порядком слів, паралелізм, перебільшення, нестандартна інверсія сприяють виникненню ефекту неочікуваності, який сприймається реципієнтами як комічний. Когнітивні механізми, прагматичні та контекстуальні чинники запускаються під час розуміння самого анекдоту, і як наслідок формують повноцінне усвідомлення гумористичної ситуації та сприяють її адекватному сприйняттю цільовою аудиторією.

Наукове дослідження показало, що ключові складнощі виражаються у неспівставності специфічної лексики, культурного контексту, а також мовних ігор між вихідним та цільовим мовним середовищем. Задля проведення ефективного відтворення комічних одиниць в українському перекладі потрібно вдасться до певних перекладацьких трансформацій, наприклад: локалізації культурно-специфічних елементів, адаптації мовних жартів до українських еквівалентів, перетворення звукових і візуальних засобів та, одне з найголовніших, збереження сенсової та емоційної функції анекдоту.

Ми сформулювали основні стратегії перекладача для відтворення адекватного перекладу та відтворення комічних одиниць, серед них можна виділити: забезпечення семантичної та прагматичної цілісності, вживання еквівалентних слів і стійких виразів, пристосування культурних реалій і мовних жартів та досягнення комічного ефекту через зміни синтаксису або морфології. Подані вище трансформації забезпечують утримання комічної дії анекдоту на реципієнта, а також створюють позитивну емоційну реакцію та розуміння гумору.

Завдяки практичному аналізу англomовних анекдотів ми можемо простежити як комплексне застосування різноманітних стратегій перекладу та лінгвістичних засобів забезпечує збереження комічного ефекту (що є критерієм успішності перекладу). У той ж час аналіз засвідчує те, що не існує єдиної

ідеальної теорії та методу відтворення комічного ефекту. Перекладач змушений застосовувати поєднання культурного контексту, лінгвістичних ресурсів, а також зважати на індивідуальний, неповторний стиль автора анекдоту.

Перспективами подальших досліджень можуть стати: вивчення перекладу комічних одиниць у інших жанрах гумористичного тексту, наприклад: сатира, стендап, пародія тощо, дослідження, що базуються на порівнянні сприйняття гумору в різних мовних та культурних середовищах та формування рекомендацій щодо ефективного використання когнітивно-прагматичних стратегій у досягненні комічного ефекту для перекладачів. Також дослідження може слугувати основою для навчальних курсів з перекладу гумору та лінгвістики сміху та розширення знань майбутніх перекладачів щодо культурної та мовної специфіки гумору у міжнародному контексті.

Отже, проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що комічний ефект в англomовних анекдотах є складним комплексним феноменом, що реалізується на межі культури, лінгвістики, а також специфічних когнітивних процесів. Ефективне відтворення гумористичних одиниць в перекладі залежить від поєднання практичних навичок перекладача, його теоретичних знань та розуміння і обізнаності в культурному контексті. Саме такі аспекти роблять досліджену тему актуальною як для теоретичної науки, так і для практики перекладу.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. **АНЕКДОТ.** — Тлумачний словник української мови / СЛОВНИК.ua. — Режим доступу: <https://slovyk.ua/index.php?sword=%D0%B0%D0%BD%D0%B5%D0%BA%D0%B4%D0%BE%D1%82> (дата звернення: 02.06.2025).
2. **Житель Тернопільщини дослідив, як сміялися українці 200 років тому** / pro.te.ua, 30.12.2017. — Режим доступу: <https://pro.te.ua/2017/12/30/zhytel-ternopilshhyny-doslidyv-yak-smiyalysya-ukrayintsi-200-rokiv-tomu/> (дата звернення: 02.06.2025).
3. **Когнітивні аспекти гумору** / Ela.kpi.ua. — Режим доступу: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/6bc01039-84cf-443e-aaa3-6f33f4152604/content> (дата звернення: 17.06.2025).
4. **Зародження та розвиток системи радянської цензури** / Pidru4niki.com. — Режим доступу: https://pidru4niki.com/1032061745633/pravo/zarodzhennya_rozvitok_sistemi_radyanskoyi_tsenzuri (дата звернення: 26.06.2025).
5. **Античні філософи: природа людини та його здоров'я** / Stud.com.ua. — Режим доступу: https://stud.com.ua/177353/filosofiya/antichni_filosofi_prirodu_lyudini_yogo_zdorovya (дата звернення: 26.06.2025).
6. **Сміхова культура як модус соціокультурних трансформацій українського суспільства** / ResearchGate. — Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/370055696_Smihova_kultura_ak_mo

- [dus_sociokulturnih_transformacij_ukrainskogo_suspilstva](#) (дата звернення: 26.06.2025).
7. **Прийшов, побачив, переміг** / Korusno-znatu.in.ua. — Режим доступу: <https://korusno-znatu.in.ua/frazeologizmy/pryshov-pobachyv-peremig/> (дата звернення: 26.06.2025).
 8. **Дотепність, дотепність і його ставлення до несвідомого** — Ua-Meta.com. — Електрон. — Режим доступу: <https://ua-meta.com/navchannia/dotepnist-dotepnist-i-jogo-stavlennya-do-nesvidomogo.html> (дата звернення: 15.07.2025).
 9. **Блинова І. А., Зернецька А. А. Гумор як різновид комічного: критерії виокремлення, теорії реалізації і засоби вираження** // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. — 2021. — Т. 32 (71), № 1. — С. 35–43. — Режим доступу: https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/1_2021/part_2/9.pdf (дата звернення: 15.07.2025).
 10. **Ведміжий суд Гребінка: аналіз** / Chitay.org.ua. — Режим доступу: <https://chitay.org.ua/dovidka/vedmezhiy-sud-grebinka-analiz> (дата звернення: 15.07.2025).
 11. **Є. Гребінка, Ведмежий суд** / UkrLib. — Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=721> (дата звернення: 23.08.2025).
 12. **Кенселінг: суть явища, приклади та культурний вплив** — Gelios.ua. — Електрон. — Режим доступу: <https://gelios.ua/kenseling-sut-yavyshha-prykłady-ta-kulturnyj-vplyv-u-2025-rocz/> (дата звернення: 23.08.2025).
 13. **Сміх. Нарис про значення комічного** / Krytyka. — Електрон. — Режим доступу: <https://krytyka.com/ua/reviews/smikh-narys-pro-znachennya-komichnoho> (дата звернення: 10.09.2025).
 14. **Налісніковська Т. П. Філософсько-психологічні фактори впливу на формування природи гумору** / Т. П. Налісніковська. — Електронне видання. — Режим доступу:

звернення: 10.09.2025).

- 15.**Пеньковський, І. Гаррі Поттер і переклад Морозова / І. Пеньковський**
— Бюро перекладів Azurit. — Електрон. — Режим доступу:
<https://www.azurit.kiev.ua/uk/2020/09/14/garri-potter-i-pereklad-morozova/>
(дата звернення: 17.09.2025).
- 16.**Як проходить тиждень** — Anekdot.Kozaku.in.ua. — Електрон. — Режим
доступу: <https://anekdot.kozaku.in.ua/vuslovu/3377-yak-prohodit-tizhden.html>
(дата звернення: 17.09.2025).
- 17.**@prikol.sema. Пост у Threads** — Threads.com. — Електрон. — Режим
доступу: <https://www.threads.com/@prikol.sema/post/DOvBxcXCPgV/->
(дата звернення: 17.09.2025).
- 18.**@dodiki83. Instagram-пост** — Instagram. — Електрон. — Режим доступу:
https://www.instagram.com/p/DMvyg6esmZ9/?img_index=1 (дата звернення:
17.09.2025).
- 19.**TikTok — це що таке і як ним користуватися простими словами** —
Karapuziki.com.ua. — Електрон. — Режим доступу:
<https://karapuziki.com.ua/tiktok-tse-shcho-take-i-iak-nym-korystuvatysia-prostymy-slovamy/#::~text=TikTok%20%E2%80%94%D1%86%D0%B5%20%D0%BC%D0%BE%D0%B1%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%B4%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BA%2C%20%D1%8F%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D0%B4%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D1%8F%D1%94%20%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%87%D0%B0%D0%BC%2C%20%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%2C%20%D0%BA%D1%80%D0%B5%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BC%20%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D0%>

- [%BC%20%D0%B4%D0%BB%D1%8F%20%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B0%D0%B6%D1%83%20%D1%82%D0%B0%20%D0%B2%D1%96%D1%80%D1%83%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%BC%20%D1%82%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D0%BC.](#) (дата звернення: 17.09.2025)
20. «Сезон Полювання» — UASerials. — Електрон. — Режим доступу: <https://uaserials.com/5347-sezon-polyuvannya.html> (дата звернення: 20.09.2025).
21. «Зоряні війни» — епізод 2 «Атака клонів» — UASerials. — Електрон. — Режим доступу: <https://uaserials.com/2441-zoryani-viyny-epizod-2-ataka-kloniv.html> (дата звернення: 20.09.2025)
22. «Тупий та ще тупіший» (**Dumb and Dumber**) — UASerials. — Електрон. — Режим доступу: <https://uaserials.com/3173-tupyi-ta-sche-tupishyi.html> (дата звернення: 20.09.2025).
23. **Zelinska, Viktoriia.** Лінгвокультурна характеристика перекладу українського та англомовного гумору / Viktoriia Zelinska — *Науковий блог НаУ «Острозька академія»*. — 02.06.2020. — Електронне видання. — Режим доступу: <https://naub.ua.edu.ua/linhvokulturna-harakterystyka-pere/> (дата звернення: 20.09.2025)
24. «**Sherlock**» — UASerials (серіал: Британія/США, 2010-2017). — Електрон. — Режим доступу: <https://uaserials.com/383-sherlok.html> (дата звернення: 20.10.2025).
25. **Савіна Ю. О.** Особливості сприйняття англомовного гумору як проблема перекладознавства / Ю. О. Савіна. — Електронне видання. — Режим доступу: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v38/part_1/42.pdf (дата звернення: 20.10.2025).
26. **Найдіна, Є. С.** Теорія схем як інструмент дослідження гумору в наративах крупних форм / Є. С. Найдіна. — Вісник Національного університету «Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна. Романо-германська філологія. — 2016. — Вип. 38, ч. 1. — С. 156–162. —

- Електрон. — Режим доступу: <https://periodicals.karazin.ua/foreignphilology/article/view/6174/5721> (дата звернення: 20.10.2025).
27. **Конкульовський, В. В. До проблеми перекладацьких трансформацій у кінотекстах комедійного жанру / Херсонський державний університет // Наукові записки. Серія “Філологічна”. — 2011. — Вип. 25. — УДК 81’2.**
28. **Шлаєва, К. Д. Особливості відтворення гумору в англо-українському перекладі (на матеріалі платформи TED): кваліфікаційна магістерська робота / К. Д. Шлаєва. — Херсон: Херсонський державний університет, 2024. — 120 с.**
29. **UASerials.com. Ми — Міллери / We’re the Millers — фільм 2013 онлайн.** — URL: <https://uaserials.com/2699-my-millery.html> (дата звернення: 01.11.2025).
30. **UASerials.com. Тачки 2 / Cars 2 (2011) [фільм онлайн] // UASerials.com.** — URL: <https://uaserials.com/5772-tachky-2-2011.html> (дата звернення: 02.11.2025).
31. **UASerials.com. Зоотрополіс / Zootopia (2016) [фільм онлайн]// UASerials.com.** — URL: <https://uaserials.com/5333-zootropolis.html> (дата звернення: 02.11.2025).
32. **Балахтар, В. В., Балахтар, К. С. Адекватність та еквівалентність перекладу / Confcontact.com.** — URL: <https://confcontact.com/20110531/fk-balahtar.htm> (дата звернення: 02.11.2025).
33. **Підгрушна, О. Г. The specificity of the translation of humor on the verge of the English and Ukrainian cultures / O. G. Pidhrushna.** — [Електронний ресурс] — URL: <https://www.seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/02/Pidgrushna-O.G.-The-specificity-of-the-translation-of-humor-on-the-verge-of-the-English-and-Ukrainian-cultures.pdf> (дата звернення: 06.11.2025).

34. **Теорія формальної і динамічної еквівалентності. Прагматичний інваріант** // stud.com.ua. — URL: https://stud.com.ua/159537/literatura/teoriya_formalnoyi_dinamichnoyi_ekviv_alentnosti_pragmatichniy_invariant (дата звернення: 06.11.2025).
35. **Переклад метафор: класифікація згідно теорії Н'юмарка** / Vuzlit.com. — URL: https://vuzlit.com/846431/pereklad_metafor_klasifikatsiya_zgidno_teorii_nyu_marka (дата звернення: 06.11.2025).
36. **Poggio Bracciolini: Facetiae** / Project Gutenberg. — Режим доступу: <https://www.gutenberg.org/files/43326/43326-h/43326-h.htm> (дата звернення: 04.06.2025).
37. **Poggio Bracciolini: Facetiae** / Project Gutenberg. — Режим доступу: <https://www.gutenberg.org/files/43326/43326-h/43326-h.htm> (дата звернення: 04.06.2025).
38. **Understanding dry humor: is it for everyone?** / Sidesplitters Comedy. — Режим доступу: <https://sidesplitterscomedy.com/understanding-dry-humor-is-it-for-everyone/> (дата звернення: 06.06.2025).
39. **Joe Miller's Jests, or, the Wits Vade-Mecum.** — London: T. Read, 1739 (факсимільне перевидання). — Електронне видання. — Режим доступу: <https://elfinspell.com/Humor/JoeMiller-VadeMecum/Title.html> (дата звернення: 06.06.2025).
40. **Why do programmers always mix up Halloween and Christmas?** / Reddit / r/dadjokes. — Режим доступу: https://www.reddit.com/r/dadjokes/comments/7atj8r/why_do_programmers_always_mix_up_halloween_and/ (дата звернення: 06.06.2025).
41. **Dad says jokes** / X.com. — Режим доступу: <https://x.com/Dadsaysjokes/status/1109554036565594113> (дата звернення: 06.06.2025).
42. **Patient says: "Doctor, I have pain in my eye..."** / Reddit / r/Jokes. — Режим доступу:

- https://www.reddit.com/r/Jokes/comments/8wzk8i/patient_says_doctor_i_have_pain_in_my_eye/ (дата звернення: 06.06.2025).
43. **A man walked into a library ...** — JokesOfTheDay. — Електрон. — Режим доступу: <https://jokesoftheday.net/joke-A-man-walked-into-a-library-and-asked-the-librarian-/2024102647#:~:text=A%20man%20walked%20into%20a%20library%20and%20asked,Funny%20On%21%20-%20The%20funniest%20sub%20on%20reddit> (дата звернення: 10.06.2025).
44. **Two tired** / Explain the Joke, 06.03.2013. — Режим доступу: <https://explainthejoke.com/2013/03/06/two-tired/> (дата звернення: 10.06.2025).
45. **Anekdot 17812** / Rozdil Lviv. — Режим доступу: <https://rozdil.lviv.ua/anekdot17812/> (дата звернення: 15.06.2025).
46. **Hippo31** / UkrLife. — Режим доступу: <http://ukrlife.org/main/humor/hippo31.htm> (дата звернення: 16.06.2025).
47. **What Is Humour** / ThinkingHard Wiki. — Режим доступу: <https://www.thinkinghard.com/wiki/WhatIsHumour> (дата звернення: 17.06.2025).
48. **I'm reading a book about anti-gravity...** / WordReference Forum. — Режим доступу: <https://forum.wordreference.com/threads/im-reading-a-book-about-anti-gravity-i-just-cant-put-it-down.3836046/> (дата звернення: 26.06.2025).
49. **On Bisociation** / Prakhar Shivam. — Medium. — Електрон. — Режим доступу: <https://medium.com/@prakharshivam/on-bisociation-d8e41fce038f> (дата звернення: 15.07.2025).
50. **The 50 Greatest Looney Tunes Shorts of All Time** / Screen Age Wasteland. — Режим доступу: <https://screenagewasteland.com/the-50-greatest-looney-tunes-shorts-of-all-time-20-11/> (дата звернення: 15.07.2025).
51. **“What type of humour is The Office?”** / r/DunderMifflin, Reddit. — Електрон. — Режим доступу:

- https://www.reddit.com/r/DunderMifflin/comments/lyooyb/what_type_of_humour_is_the_office/ (дата звернення: 23.08.2025).
52. **Best “The Office” (U.S.) characters** — Ranker. — Електрон. — Режим доступу: <https://www.ranker.com/crowdranked-list/best-the-office-u-s-characters> (дата звернення: 23.08.2025).
53. **In “Pulp Fiction,” how was the ketchup joke translated?** / Movies StackExchange. — Режим доступу: <https://movies.stackexchange.com/questions/120460/in-pulp-fiction-how-was-the-catch-up-joke-translated-into-other-languages> (дата звернення: 10.09.2025).
54. **Peter Piper / Nursery Rhymes.** — Режим доступу: <https://www.nurseryrhymes.org/peter-piper.html> (дата звернення: 17.11.2025).
55. **YouTube: Sylvester - Sufferin Succotash** — Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=PkhPuH8G5Hg> (дата звернення: 10.09.2025).
56. **Suffering succotash** / English StackExchange. — Режим доступу: <https://english.stackexchange.com/questions/217793/suffering-succotash> (дата звернення: 10.09.2025).
57. **Where did “suffering succotash” come from?** / Medium, Rachel Soland. — Режим доступу: <https://medium.com/@rachelsoland.mn/where-did-suffering-succotash-come-from-112f951c26f9> (дата звернення: 10.09.2025).
58. **Monty Python. Always Look on the Bright Side of Life** (1991 version) — Genius. — Електрон. — Режим доступу: <https://genius.com/Monty-python-always-look-on-the-bright-side-of-life-1991-version-lyrics> (дата звернення: 10.09.2025).
59. **Examples of spoonerisms** — LanguageTesting.com. — Електрон. — Режим доступу: <https://www.languagetesting.com/blog/examples-of-spoonerisms/> (дата звернення: 10.09.2025).

60. **What's a Mondegreen?** – Origin, Meaning & Examples / Grammarist. — Електрон. — Режим доступу: <https://grammarist.com/mondegreens/> (дата звернення: 10.09.2025).
61. **BBC News. The Simpsons: Not all Indians think Apu is a racist stereotype** — BBC. — Електрон. — Режим доступу: <https://www.bbc.com/news/world-asia-india-44027613> (дата звернення 17.09.2025).
62. **Kalia, Saumya. 'The Simpsons' Actor Who Voiced Apu Apologizes to Indians for Stereotypical Portrayal** — The Swaddle. — Електрон. — Режим доступу: <https://www.theswaddle.com/the-simpsons-actor-who-voiced-apu-apologizes-to-indians-for-stereotypical-portrayal> (дата звернення: 17.09.2025).
63. **Truss, Lynne. Eats, Shoots & Leaves: The Zero Tolerance Approach to Punctuation.** — New York: Gotham Books (Penguin Group USA Inc.), 2003. — Електронне видання. — Режим доступу: <https://www.blog.sindibad.tn/wp-content/uploads/2021/01/Lynne-Truss-Eats-Shoots-Leaves-The-Zero-Tolerance-Approach-to-Punctuation-pdf.pdf> (дата звернення: 17.09.2025).
64. **This is Larry** / Pinterest. — Електрон. — Режим доступу: <https://pin.it/6BrIH9GiS> (дата звернення: 17.09.2025).
65. **What Is 'Italian Brainrot'?** The trend taking over social media — Mathrubhumi (English). — Електрон. — Режим доступу: <https://english.mathrubhumi.com/lifestyle/what-is-italian-brainrot-the-trend-taking-over-social-media-q7bp2hwy> (дата звернення: 17.09.2025).
66. **QuoteInvestigator.com. Time flies like an arrow** — Електрон. — Режим доступу: <https://quoteinvestigator.com/2010/05/04/time-flies-arrow/> (дата звернення: 17.09.2025).
67. **Shrek** — **Quotes** / IMDb. — Електрон. — Режим доступу: <https://www.imdb.com/title/tt0126029/quotes/> (дата звернення: 17.09.2025).
68. **YouTube: «Yoda - «Much to learn, you still have.»»** — YouTube. — Електронне видання. — Режим доступу:

- <https://www.youtube.com/watch?v=0Bu8GcLK6vY&t=1s> (дата звернення: 20.09.2025).
69. **YouTube: cool cool cool no doubt no doubt no doubt | Brooklyn Nine-Nine | Comedy Bites** — YouTube. — Електронне видання. — Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=a0qaXIl5dDI> (дата звернення: 20.09.2025).
70. **So he says, “Do you love me? And she says, ‘No, but that’s a real nice ski mask’”** — Dumb and Dumber / Movie-Sounds.org. — Електрон. — Режим доступу: <https://movie-sounds.org/famous-movie-samples/quotes-with-sound-clips-from-dumb-and-dumber/so-he-says-do-you-love-me-and-she-says-no-but-that-s-a-real-nice-ski-mask> (дата звернення: 20.09.2025).
71. **What does “redneck” mean?** / r/ENGLISH, Reddit. — Електрон. — Режим доступу: https://www.reddit.com/r/ENGLISH/comments/190hk7f/what_does_redneck_mean/ (дата звернення: 20.10.2025).
72. **Quotes.net. «I’m not a psychopath, Anderson. I’m a high-functioning sociopath. Do your research.»** — Електрон. — Режим доступу: <https://www.quotes.net/mquote/850323> (дата звернення: 20.10.2025).
73. **Davies, Andrew R. T. Brexit means breakfast for Welsh Tory leader Davies** / BBC News Wales. — Електрон. — Режим доступу: <https://www.bbc.com/news/av/uk-wales-politics-37551132> (дата звернення: 20.10.2025).
74. **Austin, J. L. John Langshaw Austin** — Stanford Encyclopedia of Philosophy. — Електрон. — Режим доступу: <https://plato.stanford.edu/entries/austin-jl/> (дата звернення: 20.10.2025).
75. **AskFilo.com. Which figure of speech is used in this text? I wondered why the baseball was getting bigger, and then suddenly it hit me** / AskFilo. — URL: <https://askfilo.com/user-question-answers-smart-solutions/which-figure-of-speech-is-used-in-this-text-i-wondered-why-3431353635343136> (дата звернення: 25.10.2025).

76. **EnglishComedyFrankfurt.com. Setup & punchline: understanding how to separate the two parts of jokes.** — URL: <https://englishcomedyfrankfurt.com/setup-punchline-understanding-how-to-separate-the-two-parts-of-jokes/> (дата звернення: 25.10.2025).
77. **We're the Millers — script.** Scripts.com. — URL: https://www.scripts.com/script.php?id=we%2527re_the_millers_23176 (дата звернення: 01.11.2025).
78. **Cars 2/ Scripts.com.** — URL: https://www.scripts.com/script/cars_2_5135 (дата звернення: 02.11.2025).
79. **Zootopia.fandom.com. Zootopia: transcript** // Zootopia.fandom.com. — URL: <https://zootopia.fandom.com/wiki/Zootopia/Transcript> (дата звернення: 02.11.2025).
80. **The Translator's Invisibility: A History of Translation** / L. Venuti. — London; New York : Routledge, 1995 (2-ге вид., 2008). — 353 с.